

OTDK-dolgozat

„Rendes embernek van pincéje és szőlője”

– Lokális identitások nyelvi konstruálásának vizsgálati lehetőségei

Jelige: kettőspont

2022. 01. 10.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés, témaválasztás.....	3
2. Elméleti háttér.....	4
2.1. Identitás.....	4
2.2. Tér-idő – a kronotoposz.....	5
2.3. Térelmélet.....	8
3. Kutatás anyaga és módszere.....	9
3.1. Bakonyszücs elhelyezése.....	14
14	
4. Elemzés.....	15
4.1 Interperszonális viszonyok, és deixisek.....	15
15	
4.2. Autenticitás kérdésköre, a <i>gyüttmentség</i>	16
4.3. Kronotoposz - Szőlőhegy.....	25
4.4. Bakonyszücsi Hölgyek Klubja.....	34
5. Összegzés, és kitekintés.....	38
6. Felhasznált irodalom:.....	40
7. Táblázatok és ábrák jegyzéke:.....	44

1. Bevezetés, témaválasztás

Az identitások konstruálása társas interakciókban, diskurzhelyzetben zajlik, nagyrészt nyelvi tevékenységen keresztül, az identitások tehát nem az interakciókat megelőzően kikristályosodó rögzült pszichológiai tartalmak (BUCHOLTZ–HALL 2005: 586). Az interakciókban létrejövő, illetve fenntartott identitások különböző társas viszonyokhoz, szerepekhez is kapcsolódnak, beágyazódnak emberek csoportok működésébe. Dolgozatomban egy empirikus kutatás során, interjúhelyzetben gyűjtött nyelvi anyagban mikroközösségek tagjainak narrációit elemzem, melynek során a már fennálló társas viszonyrendszer leképeződését, fenntartását, diszkurzív megképződését vizsgálom, arra keresve a választ, hogy az egyes résztvevők hogyan konstruálják bizonyos csoporthoz tartozónak és bizonyos csoportoktól elkülönülőnek saját magukat. Kutatásomban azt a módszertani kérdést is firtatom, hogy a lokális identitások nyelvi konstruálásának milyen vizsgálati lehetőségei vannak. Másképp fogalmazva: célom a Bakonyszücsön élő faluközösség tagjai identitáskonstruálásának feltérképezése, különös tekintettel a nyelvi módjaira. Az elemzés során különös hangsúlyt fektetek a lokális és az egyéni identitások megképzésének folyamataira. Dolgozatomban a magyarországi kistelepüléseken hangsúlyos, a történelmi hatások, az urbanizáció és a mobilizáció folyamatának eredményeként megfigyelhető jelenséget, a település mikroközösségeinek fokozott jelentőség tulajdonításához tartozó identitás kategóriák nyelvi leképeződését vizsgálom. Ezek az identitások, illetve a megképzésük módjai vizsgálhatóak külön és egymáshoz való viszonyukban egyaránt. Célom feltárni, hogy a Bakonyszücsön élő beszélők hogyan határolják el magukat másoktól, milyen identitásokat hoznak létre, hogyan strukturálják a település közösségét a nyelvi kifejezőeszközök által. Kutatásommal ily módon a nyelvészeti identitáskutatás diskurzusához kapcsolódom. Az identitás témakörében zajlanak nyelvészeti kutatások, viszont a kutatások nagy része a kisebbségi és a kétnyelvű mikroközösségek oldaláról közelíti meg a kérdéskört.

A lokálisidentitás-képzés vizsgálatának fontos része az adott résztvevő lakhelyének, egyben az interjú helyszínének többszemponút bemutatása, elemzése, ami lehetőséget biztosít a lokális és interakciós pozíciók vizsgálatára, melynek eredményeképpen betekinthetünk az adott település közösségének jelenlegi

strukturálódásába, és megfigyelhetjük, hogy a helyi identitások milyen relációk rendszerében, milyen gyakorlatokon keresztül és hogyan konstruálódnak. A kevert módszert alkalmazó vizsgálat kérdőívből és félig strukturált interjúból áll, tárgya a településeken élők egyéni és lokális identitáskonstruálásának szociolingvisztikai eszközökkel történő vizsgálata. A kutatás eredményei alapján konklúziók fogalmazhatók meg arra nézve, hogy ki és mi alapján számít autentikus, hiteles bakonyszücsi személynek, illetve hogy nyelvileg az egyes résztvevők hogyan konstruálják meg magukat a falun belül működő egy-egy kisebb közösség, vagy akár a településük autentikus alakjaként, továbbá milyen csoporthatárokat jelölnek ki és tartanak fenn nyelvileg.

2. Elméleti háttér

A nyelvi interakcióknak fokozott jelentőségük van a személyközi viszonyok, valamint az emberi csoportok alakításában és fenntartásában, mivel azok töltik fel a mindennapi tevékenységeket, a szociális gyakorlatokat értelemmel, szerepekkel.

A lokális identitásgyakorlatok, szűkebben pedig a bakonyszücsi emberek identitásgyakorlatai nyelvészeti vizsgálatának szempontjából megkerülhetetlen tartom az *identitás*, a *kronotoposz*, valamint a *tér* fogalmainak használatát és magyarázatát, továbbá ezen fogalmak összefüggését, egymásba fonódását. A tartalomelemzés során rámutatok ezen fogalmak bevonhatóságára a szociolingvisztika szemléletmódba.

2.1. Identitás

Az első fogalom az identitás, mely kiindulópontja és meghatározó aspektusa a vizsgálatomnak. A szociolingvisztika első hullámának szemléletmódja alapján az identitás a beszélő eleve fennálló, makroszintű kategóriáinak (pl. nem, kor stb.) együtteséből fakadó önmeghatározása, mely a nyelvi interakció során jut kifejeződésre (LADÁNYI–HRENEK 2019: 53), s amelyre a (nyelvi) viselkedés során reflektálunk.

A szociolingvisztika harmadik hulláma, a társas-konstruktivista megközelítés (illetve a szociokulturális nyelvészeti szemlélet) a beszélőt aktív ágensnek tekinti, aki az adott beszédtevékenységekben részt vesz a társas jelentés és a szociokulturális identitás létrehozásában, a nyelvre pedig jelentések és kontextusok létrehozásának eszközeként

tekint (MÓZES 2018: 20). Ebben az értelmezésben az identitások nem kizárólag a makroszintű kategóriák összességéből adódnak, hanem dinamikusan változó nyelvi tevékenységnek tekinthetők (MÓZES 2018: 20–23). Az identitáskonstruálás folyamatában a társas interakciók során szerepet játszanak a saját „lokális etnográfiai, és mikrointerakciós identitáskategóriák” (LADÁNYI–HRENEK 2019: 53). A mikrointerakciós identitáskategóriák létrehozásában szerepet játszik nyelvi tevékenységbe ágyazva az interakciók közvetlen kontextusa, a kommunikáció összes tényezője (beszédpartnerek, beszédhelyzet, beszédstílus...). „Interakciósan specifikus beállítottságainak (stances) egymásra hatásával és más befolyásoló tényezők változásával újra és újra megteremtődnek” (MÓZES 2018: 26), változó természetűek, részben ideiglenesek, bizonyos kommunikációs tényezők, a kontextus változásával árnyalódhatnak, módosulhatnak.

Kutatásomban az identitást a társas-konstruktivista szemléletmódnak megfelelő jelenségeként fogom értelmezni, azaz relációs és szociokulturális folyamatként (részben annak eredményeként) fogom kezelni (BUCHOLTZ–HALL 2005), ennek megfelelően a helyi diskurzus kontextusában megjelenőnek és alakulónak tekintem (MÓZES 2018: 23). A szociokulturális nyelvészeti megközelítés tehát az identitások létrehozása szempontjából az interakciós szintet részesíti előnyben, mivel az identitás konstruálása az interakcióban nyer társadalmi jelentést. Az identitáskonstrukció folyamata nem az egyénen belül zajlik, hanem az azonosság és a különbözőség, a valódiság és a hamisság interszubjektív viszonyaiban, a hatalom és a hatalomnélküliség viszonyrendszerében, mely szempontok a kutatásom során kulcsfontosságú lesz (BUCHOLTZ–HALL 2005: 608).

2.2. Tér-idő – a kronotoposz

A második kulcsfogalom a kronotoposz, amelyet MIHAIL BAHTYIN (BAHTYIN 1981) dolgozott ki, s amely nagy hatással volt az irodalomelméletre. A nyelvészeti diszciplínák számára sokáig kevésbé volt ismert, illetve használhatósága vitatott volt (DE FINA 2019: 190). BAHTYIN a regény különböző műfajainak elemzése kapcsán dolgozta ki a kronotoposz konstruktumát. A kronotoposz (idő-tér) elnevezését alkalmazta az időbeli és térbeli viszonyok belső összefüggésének megragadására, felhívva a figyelmet a tér és idő dimenzióinak elválaszthatatlanságára (BAHTYIN 1981: 84). Elméletének fontos

aspektusa, hogy az identitások csak egy kronotopikus egész részének tekinthetők. Az identitásvizsgálatban a kutatók fontos meglátása a kronotoposzról, hogy koherenciáját és történelmi gyökereit egy adott kor ideológiáihoz való kapcsolódásaiból nyeri, amelyek strukturáló elemként hatnak az irodalmi műfajok szerveződésének módjára (DE FINA 2019: 191).

A késő- és posztmodern gondolkodás a globalizáció és a mobilitás korában megkérdőjelezi a terek és az identitások közötti kapcsolatok stabilitására vonatkozó, régóta fennálló feltételezéseket, felhívva a figyelmet annak újragondolásra, hogy hogyan ágyazódnak be az identitások a kontextusokba, és különösen hogyan viszonyulnak a különböző kommunikációs gyakorlatokat határoló tér-idő koordinátákhoz (DE FINA 2019: 193). A kronotoposzt finom rétegződési megkülönböztetést tesznek lehetővé a szociolingvisztikai tevékenység szintjei között, és ezáltal olyan megkülönböztetéseket tesz lehetővé, amelyeket nehéz lenne olyan fogalom nélkül elvégezni, amely a jelentésalkotás vertikális-hierarchikus rendjét sugallja (BLOMMAERT 2005). A kronotopikus elemzés magában foglalja az interdiszkurzív láncok rekonstruálásának összetett feladatát, amely például a műfajok és stílusok, valamint a diszkurzív és szemiotikai jelenségek közötti számos más lehetséges kapcsolat rekonstruálását jelenti, ami a nagyon különböző időben és térben lezajlott kommunikációs aktusok közötti kapcsolatok feltárását igényli.

Arra, hogy a kronotoposz fogalma miért jelent fontos fejleményt a kontextus megközelítésében JAN BLOMMAERT az *Are chronotopes helpful?* (BLOMMAERT 2018: 2–9) című munkájában három pontban mutat rá:

- 1) A kronotoposz ahelyett, hogy alkalmoszerűsítene a kontextus elemeit vagy kiemelné egy-egy aspektusát, megkísérli megragadni a társadalmi szituáció teljességét. **Tereket (helyeket), időket és identitásokat kapcsol össze forgatókönyvekkel, normatív viselkedési formákkal és értékekkel.**
- 2) A kronotoposz megragadja azt a történelmi dimenziót, amely minden kontextust jellemez. Nyitva hagyva a folyamatos újraértelmezések és konfigurációk lehetőségét a jelentések és a habitus leülepedési folyamataihoz és ezáltal felismerhetőségükhöz

kapcsolódik.

3) A konkrét kronotoposzok által indexált viselkedési forgatókönyvek mindig értékítéletekkel társulnak, amelyeken keresztül a résztvevők a kommunikatív cselekvés alkalmasságát és morális elfogadhatóságát értékelik, és ezért általános értékrendszerekkel is társulnak, amelyek szintén mélyen ideológiai jellegűek (DE FINA 2019: 197– 198).

A szuperdiverzitás¹ kontextusában az embereknek gyakran újra kell gondolniuk és újra létre kell hozniuk olyan dolgokat, amelyek korábban magától értetődőnek számítottak (BLOMMAERT 2018: 6). Ez az állandó újraértelmezési folyamat az identitás kérdésköréhez szorosan kapcsolódik, felveti a kérdést, hogy az emberek magukat kinek tartják, hová tartoznak, és hogyan adnak értelmet életüknek hiteles módon, hogyan teszik „a helyes dolgot a helyes módon” (DE FINA 2019: 192). A nyelv és az identitáskonstruálás a sajátos idő-tér- konfigurációkhoz szorosan kötődő jelenség. Ezek csak meghatározott terekben és meghatározott időbeli keretek között alkalmazhatók. Az identitás és a kulturális formációk legtöbb formája kronotopikus, és gyakran szükségszerűen kapcsolódik a „hegemón” (mikrocsoportokat szabályozó) és intézményesített normákhoz (SJAAK KROON – JOS SWANENBERG 2019: 4–5).

Mindezek miatt a kronotoposz lehetővé teszi, hogy feltételezéseket tegyünk a társadalom összetettségéről és dinamikájáról, a szuperdiverz és a gyorsan változó társadalomról, mert kérdéseket vet fel azzal kapcsolatban, hogy miként szervezzük a tényleges helyhez kötött értelmes viselkedést a már kialakult identitáskategóriákhoz, például az etnikumhoz, valláshoz, nyelvhez, valamint az újonnan megjelenő kategóriákhoz viszonyítva (SJAAK KROON – JOS SWANENBERG 2019: 13).

1 A fogalom kifejezi a mai társadalomban fokozottan jelenlévő a mobilitást, az etnikai, kulturális és gazdasági sokféleségét, valamint ebből adódó jellemzőit ami a komplexitásból és megjósolhatatlanságból adódnak (HOLECZ–BARTHA–VARJASI 2016).

2.3. Térelmélet

A kutatásomba bevonom a térelmélet bizonyos aspektusait, melyet a szociolingvisztikai tartalomelemzés szempontjából fontos beemelni. A térelmélettel foglalkozó tudományterületek s azok eredményei, melyeket a szociolingvisztika felől értelmezek, szintén szubsztanciális részei a dolgozat elméleti keretének. A tér vizsgálatának lényege, hogy úgy szemléljük a teret, mint egy metakritériumot, hogy az csak sokszínű megjelenési formájában, azokhoz igazodó aspektusokból (mint például idő) tárható fel, önmagában nincs lehetőség a vizsgálatra (FARAGÓ 2016:102). BERKI MÁRTON (2015) bemutatja a térelmélet hagyományos, és posztstrukturalista nézetét, s a térelmélet trialektológiájára hívja fel a figyelmet, miszerint a térszemléleti módok együttese hármas osztatban figyelhető meg: a *megélt tér*, az *elgondolt tér* és az *érezkelt tér* hármasságában, melyek együttesen szükségesek a társadalom térbeliségének teljes szemléletéhez.

A tér mint hálózat elméletben a tér nem pusztán létező, nincs relatív tér, a társadalmi létezés konstruálja a teret hálózatos módon. A tér mint hálózati hatás nyilvánul meg, mindig csak specifikus tér-idő konfigurációról beszélhetünk, mely a racionalitás és a kapcsolatrendszerek által szerveződik (BERGER 2016). A beszélők tehát mindig saját, szubjektív tereket hoznak létre, melyek kölcsönhatásban állnak a kollektív téralkotással. A tértapasztalat szubjektív összességének kifejezése a kommunikációs eszközök vizsgálata által térképezhető fel (FARAGÓ 2016: 148 – 155). Egy másik, a kutatásom szempontjából fontos meglátás, hogy a tér és az idő kodependens jellegű, és hasonló természetű jelenségként tekinthetünk rájuk. „A régió (tér- vagy területegység) és az időtartam (időegység, korszak) hasonló típusú, a szubjektum által történő generalizálás, absztrahálás és konstruálás terméke (rövid táv, középtáv, hosszútáv, kistérség, megye, régió)” (FARAGÓ 2016: 91).

Az időbeli létezés feltételezi a térhez való kötöttséget, és a térhez kötöttség ugyanúgy feltételezi az időbeliséget, és ezeknek kell, hogy legyen indikátoruk. A nyelvi tevékenység során vizsgálható a beszélő által megalkotott és folyamatosan alakuló tér-idő konstruktum, mely visszacsatol az identitás kérdésköréhez, miszerint a vizsgálat résztvevői hogyan helyezik el magukat a térkonstruktumban a beszédhelyzet során, figyelembe véve az identitásgyakorlatok folyamatosan, dinamikusan változó jellegét.

Az identitás, kronotoposz és a térelmélet kutatásomban összekapcsolódnak, mindhárom segíti a nyelvi anyag vizsgálatát, és ezért mindhármat használom az interjúszövegek értelmezésekor.

3. Kutatás anyaga és módszere

A kutatás kevert módszertanú: a lokális identitás nyelvészeti kutatásához kvalitatív és kvantitatív módon elemzett adatok egyaránt felhasználásra kerültek. Az adatgyűjtés két részből állt. Az egyik része a Pápai járásban végzett terepmunka során kitöltött kérdőívek lekérdezése, a másik pedig a Bakonyszücsön élőkkal készített 6 darab félig strukturált interjú felvétele volt. A terepmunka az Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégiumának *Falukutatás* kurzusának (kurzus oktatója: Horzsa Gergely), az ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont, Szociológia Intézetének kutatásába csatlakozva az *NKFIH OTKA 135676 „Alkalmazkodóképesség és helyi identitás vidéken”* kutatásába (kutatásvezető: Dr. Megyesi Boldizsár) való becsatlakozás és együttműködés keretei között valósult meg.² A járás kiválasztása a gazdasági profilja, a járásban tapasztalható civil aktivitás és a fejlesztési támogatottságban való részesülés mértéke szerint történt. Mivel a Szakkollégium *Falukutatásának* keretei között végeztem saját kutatói munkámat, ezért amellet, hogy nagy mozgásteret adott az egyéni kutatói munkára, korlátosak voltak lehetőségeim. A kérdőív kérdései kötöttek voltak, három nagy kérdéskört öleltek fel, melyek mind hozzájárulnak a lokális identitás feltérképezéséhez. A kérdőív kérdéseinek fontos aspektusa a helyhez való viszony és az identitás megélése, ezért számos kérdés megalapozza és kiegészíti az interjú nyelvi anyagát. A kérdőíves vizsgálattal számos adat gyűjthető a résztvevők életmódját, társadalmi-gazdasági helyzetét, a jövővel kapcsolatos elképzeléseit és kilátásait illetően, melyek hozzájárulhatnak a félig strukturált interjúk tartalomelemzéséhez és értelmezéséhez. A kutatásom fő eleme az interjúk tartalmának elemzése, a kérdőív adataiból származó következtetések kiegészítő jellegűek, háttér-információként szolgálnak. Az interjúban a következő kérdéskörök szerepeltek a helyi identitás feltérképezése érdekében: a település lakói; vallásokhoz/felekezethez, vallási gyakorlatokhoz való viszony; munka; ingázás; migráció, faluba település, elvándorlás; iskola; hagyományok (zene, tánc, viselet, gasztronómia, ünnepek stb.); helyi

2 Köszönöm a lehetőséget nekik, az adatok felhasználására

szimbólumok; társas interakciók; közösségi programok; turizmus.

A kutatásom az interjúban való részvétel során, azaz a diszkurzív tevékenység közbeni identitáskonstruálást és annak különböző vonatkozásait vizsgálja. Az identitás konstruálás általában társas tevékenység (MÓZES 2018: 32), a kutatás kérdései mindezekkel összefüggésben a következők:

1. Hogyan konstruálódik meg nyelvileg a Bakonyszücsön élő közösség lokális identitása?
2. Hogyan konstruálódnak a helybeli viszonyok egy kívülállóval való diskurzus során?
3. Milyen témakörök köré szerveződik az interjúkban a résztvevők önpozicionálása a közösségi szintén?
4. Milyen értékek és identitások kapcsolódnak ezekhez a témakörökhöz?

A terepmunka során Bakonyszücsön összesen 21 kérdőív került kitöltésre, és 6 interjú (kb. 7 és fél órányi felvétel) készült. A résztvevőkkel saját lakhelyükön készültek az interjúk, melyekben kirajzolódnak a résztvevők saját lakhelyükhöz fűződő viszonyai, valamint a településen belül érvényes kategóriák, illetve a helyi viszonyok rendszere. Az interjúban résztvevők megkeresése hólabda módszerrel történt, 2 *tősgyökeressel*, és 4 *betelepülővel* sikerült interjút készítenem, ez az elkülönítés meghatározó lesz az elemzés szempontjából. Az interjúk elkészítését követően az interjúkat lejegyeztem, majd a kérdőív adataival együttesen tartalomelemzéssel dolgoztam fel.

Az adatgyűjtés korlátai miatt sajnos nem volt lehetőségem a település lakói közötti diskurzusok megfigyelésére, ezt szem előtt tartva fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a kutatási kérdések egy fő aspektusa, a közösség tagjaitól kívülállói pozíció. A kívülállói pozíció azt is jelenti, hogy nincs lokális kötődésem a településhez. A kutatás szempontjából előnyös lehet, mivel hogy olyan struktúrák és elrendeződések tárhatók fel, melyek belülről lehet, hogy nem lennének láthatók. Hátránya az lehet, hogy bizonyos viselkedések értelmezése pontatlan lehet.

A nyelvi példák bemutatásakor az interjúk résztvevőire az anonimitás megőrzése

érdekében számozással fogok utalni, az 1. táblázatban pedig bemutatom az egyes számokhoz tartozó résztvevők szociolingvisztikai tulajdonságait, melyek segítséget jelenthetnek a különböző identitások nyelvi konstruálásának elemzésében. Ez a jellemzés azért is fontos lehet, mert szemlélteti azt a pozíciót, amelyből az interjúalany konstruálja a lokális viszonyokat.

	Életkor	Nem	Mióta él Bakonyszücsön	Nemzeti kisebbséghez tartozás
1.	89	nő	<i>születéstől</i>	- (férje sváb családból származott)
2.	59	férfi	születéstől	sváb
3.	középkorú	férfi	2017-től	-
4.	32	nő	2012-től	- (férje sváb családból származik)
5.	58	férfi	2015-től	-
6.	középkorú	nő	2015-től	-

1. Táblázat: Az interjúkban részt vevő bakonyszücsiek legfontosabb adatai

A gyűjtött adatokat saját kutatói döntésem alapján szelektáltam, ezeket objektivitásra törekedve, de szükségszerűen a saját pozícióból elemeztem. Kiemeltem bizonyos részleteket, amelyek a személyközi viszonyok elemzése szempontjából, a tér- és idődeixis vizsgálatát illetően, továbbá a szociális gyakorlatok és a helyi kategorizáció szempontjából egyaránt fontosnak, alaposabb vizsgálatra érdemesnek tűntek.

A kutatás a lokális gyakorlatokat az interjúkon keresztül segít jobban megérteni, illetve azt, hogy ki számít pl. egy-egy kistelepülés autentikus helyi figurájának, hogyan konstruálják a résztvevők az autentikusságot különböző viselkedési módokon, köztük

nyelvi gyakorlatokon keresztül (és milyen hitelességi kategóriákról számolnak be). A kérdőív adatai és az interjúk is elemezhetők a lokális és az egyéni identitások megkonstruálásának szempontjából. Az interjú módszerén keresztül feltárható, hogy a résztvevők miként csoportosítják a település lakóit, milyen dichotómiákat konstruálnak, hol helyezik el magukat ebben kapcsolatrendszerben, és ezeket milyen nyelvi eszközök segítségével teszik. Munkámban a kérdőív kiegészítő jelleggel bír, háttérinformációkkal látja el az interjúk tartalmát. Az interjúanyagot az identitáskonstrukciók feltárásához első körben a közösség szerveződése szempontjából vizsgáltam. „A dinamikusan változó interakcióban több kapcsolódó folyamaton keresztül vizsgálható az identitás konstruálódása” (BUCHOLTZ–HALL 2005: 594). Az interjúanyagot és a kérdőívek adatait szociolingvisztikai tartalomelemzéssel dolgoztam fel. A tartalomelemzés lehetőséget ad az adatok kontextusának összefüggés-hálózatának feltárására, valamint arra, hogy együttes módon lehessen kezelni a jelentéseket és a szimbolikus jelenségeket, az adatok és kontextusuk közötti viszonyokkal (KRIPPENDORFF 1995: 24–25). A tartalomelemzés során tematikus kategóriákba rendeztem a személydeiktikus és a tér-idő deiktikus viszonyok vizsgálata által az interjúkban megjelenő diskurzusszervező témaköröket (mikroközösségek, programok és események), mint például a Szőlőhegy, a kocsmá, valamint a templom/vallási gyakorlatok szerepe és társas szervező ereje; és az intézményesült csoportok: Bakonyszücsi Hölgyklub, Horgász Klub, Vadásztársaság, Német Nemzetiségi Önkormányzat, és falu eseményei: Falunap, Szüreti multság, Disznóvágás. Ezek a tematikus csoportok azért fontosak, mert a közösség mindennapi interakciói tartják fenn Bakonyszücs közösségének elrendeződését.

Az így kirajzolódó kategóriákból kiválogattam a dolgozatom témájához néhány szorosan kapcsolódót, s az elemzésem során ismertetem, hogy a **Szőlőhegy**, a **Bakonyszücsi Hölgyek Klubja** hogyan jelenik meg az interjú résztvevőinek történetmeséléseiben; bemutatom továbbá a falu közösségének egy más jellegű, az autenticitással összefüggő **gyűttmentség** és **tősgyökeresség** nyelvileg konstruálódó kategóriáit a csoporthoz (faluközösséghez) tartozás, illetve az attól történő elhatárolódás szempontjából.

A tartalomelemzéshez az indentitáskonstruálás MARY BUCHOLTZ és KIRA HALL (2005) által bemutatott legfontosabb, vizsgálati szempontként alkalmazható jellegzetességeit alakítottam át a saját kutatásom célkitűzéseivel összefüggésben (ezt a 2.

táblázatban is szemléltetem). A nyelvi interakcióban több kapcsolódó indexikus folyamaton keresztül vizsgálható az identitás konstruálása. Ilyen folyamat 1. az identitáskategóriák és jelzők nyílt említése; 2. a saját vagy mások identitáspozíciójára vonatkozó implikaturák és előfeltevések; 3. a folyamatban lévő beszélgetésben megjelenő értékelő és episztemikus orientációk, valamint interakciós alapok és résztvevői szerepek és a nyelvi konstrukciók (és azok rendszere), amelyek ideológiailag meghatározott személyiségekhez és csoportokhoz kapcsolódás által nyernek jelentést (BUCHOLTZ–HALL 2005: 594). Ezzel összefüggésben vizsgálati szempontjaim a következők: 1. A mikroközösségek konkrét megnevezése, jelzők, jelzős szerkezetek, valamint az ebből adódó dichotomikus relációk megjelenése (nyílt identitáscímkék használata); 2. személydeixisek és nem-deiktikus viszonyban megjelenő személyközi viszonyok; 3. idő- és térdeixisek előfordulása, kronotoposz használata.

BUCHOLTZ – HALL 2005	Saját elemzési szempontok
identitáskategóriák és jelzők nyílt említése	mikroközösségek konkrét megnevezésejelzők és az ebből adódó dichotomikus relációk megjelenése
saját vagy mások identitáspozíciójára vonatkozó implikaturák és előfeltevések	személydeixisek és nem-deiktikus viszonyban megjelenő személyközi viszonyok
folyamatban lévő beszélgetésben megjelenő értékelő és episztemikus orientációk	kronotoposzok: → idő- és térdeixis

2. Táblázat: Szempontok az adatok elemzéséhez

Az interjúkban megjelenő társasági eseményeket, tereket, társas struktúrákat a falu közössége tartja fenn, és konstruálja folyamatosan mind az egymás közötti, mind külső

szereplővel való interakciók során. A következő fejezetben bemutatom, hogy az interjúban az elemzés két szempontja alapján tematizálódó három fő aspektust, és az ezt kiegészítő kvantitatív adatokat: a személyközi viszonyok konstruálódását, és az ebből fakadó közösség-szerveződést; az autenticitás kérdésköréhez csatlakozva a dichotóm viszonyrendszerek egy markánsan kirajzolódó aspektusát, a *gyűttment* és a *tősgyökeres* oppozíciót; két kiemelkedő, egy intézményesült (Bakonyszücsi Hölgyklub), és egy nem intézményesült közösség (Szőlőhegy) szerepét a falu életében, és ezzel egyidejűleg a diskurzusokban alakuló kronotopikus jelenségeket.

A tartalomelemzésben kijelölt lokális identitást jelölő nyelvi gyakorlatok kiválasztott szempontjai nem jelentik azt, hogy ne lennének az interjúban való résztvevőknek egyedi és sajátos identitásjelölői, ezekre azonban a dolgozatomban nem térek ki részletesen. Az elemzés során kiemelkedő nyelvileg konstruálódó kategóriák a dolgozatom célkitűzése alapján kiemelt jellemzők, az interjúanyagokban kollektíven, gyakran többeknél, vagy mindenkinél megjelenő jelenségek. Az aspektusok nem jelentenek teljesen lezárt kategóriákat egymással összefüggésben állnak, egymás viszonyában, egymásra való hatásukban értelmezhetőek.

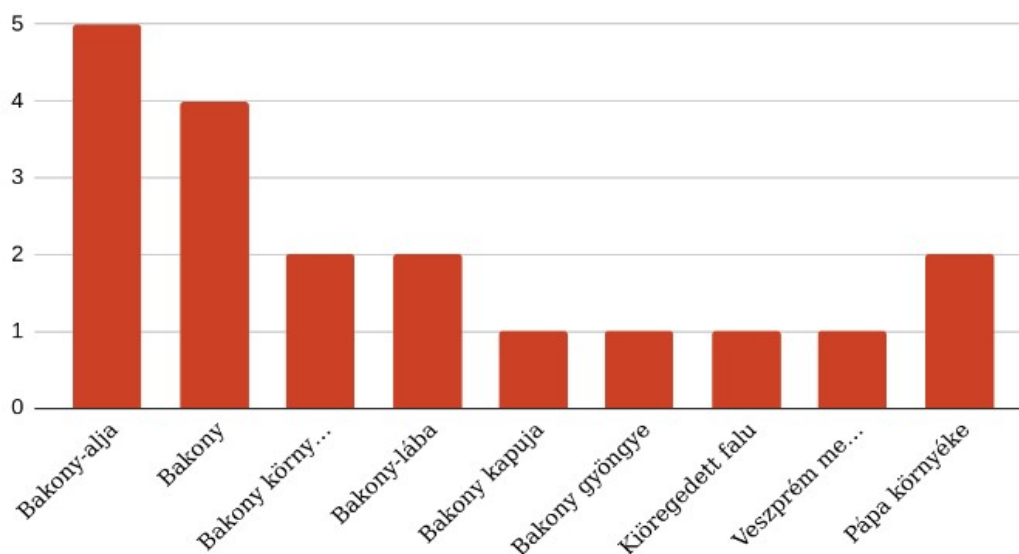
3.1. Bakonyszücs elhelyezése

Az adatok elemzését megelőzően elengedhetetlen a kutatás helyszínét, magát a települést jellemzem földrajzi pozíciója, lélekszáma, és a nemzetiségi, illetve a vallási/felekezeti adatai alapján. Bakonyszücs egy Közép-Dunántúlon, a Bakony lábánál elhelyezkedő, a 2022-es KSH adatok³ szerint 273 fős zsákfalú. A település lakóinak nemzetiségi és vallási megoszlás a következő (2011-es KSH adatok): magyar nemzetiségű a falu lakosságának 93,1%-ka, a legnépesebb nemzetiségi csoport a 11%-os német kisebbség. Vallás, felekezet alapján a falu jelentős hányada (a lakosok 75%-a) római katolikus.

Az 1. ábra a kérdőív adatainak felhasználásával készült, és azt szemlélteti, hogy a térség megnevezése kapcsán a kérdőív kitöltői túlnyomó részének válaszában a *Bakony* mint viszonyítási pont jelenik meg, amiből arra lehet következtetni, hogy a Bakony mint konkrét fizikai tér mennyire fontos szerepet játszik a bakonyszücsi közösség számára.

3 https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=26417

Ön hogyan nevezné meg ezt a térséget, ahol él?

1. Ábra: Térség megnevezése (N=21)

4. Elemzés

4.1 Interperszonális viszonyok, és deixisek

A nyelvi tevékenység egyik lényegi funkciója a személyközi viszonyok alakítása és fenntartása (VERES-GUSPIEL 2017: 24), ezért ezek alakításának feltárása fontos volt az interjúk tartalomelemzésében a közösség szerveződésének elemzéséhez. A személyközi viszonyok működtetése és alakítása nyelvi és nem-nyelvi tevékenység során zajlik. Ez a mindennapi tevékenységek jelentős részét teszi ki, ezért fontos szervezőeleme a közösségek elrendeződésének, a közösségekhez tartozás kifejezésében (VERES-GUSPIEL 2017: 23). Ennek feltárását elsősorban az interjúkban megjelenő én/te és mi/ők személyes névmási viszonyok, a személydeixisek, valamint a jelzők használatának vizsgálatával tettem, mely alapján kirajzolódtak dichotómikus viszonyok, elrendeződések.

A fentebb említett deixis a nyelvi tevékenység azon művelete, mely által a diskurzus résztvevője, bevonja a befogadót a diskurzus értelmezésébe, a közös figyelmi jelenetbe, aktiválja a résztvevők fizikai és társas világára vonatkozó tudáskereteket, vagyis azokat a kontextuális ismereteket jelenti, „amelyek a beszédesemény tér- és időbeli, valamint személyközi viszonyainak a feldolgozásából származnak” (TÁTRAI 2011: 127). A nyelvi

elemeknek azt a funkcióját jelenti, amelyek konkrét nyelvi elem által, rámutatásszerűen utalnak a beszédhelyzetre, annak vonatkozásaira (tér, idő, személy). A prototipikus (a lehető legjellemzőbb, legáltalánosabb) deiktikus kifejezések kontextusfüggő viszonyítási pontok alapján teszik hozzáférhetővé annak a térbeli, időbeli, személyközi viszonyait (TÁTRAJ 2011: 127). Mivel az ember a társas viszonyait csoportok tagjaiként alakítja, ezért a csoporthoz való tartozás a saját egyéni identitások nyelvi megképzését tekintve is fontos, így elengedhetetlen a lokális identitások tanulmányozásakor. Bakonyszücsön az interjúanyagból kirajzolódva nyelviileg konstruálódó identitások például a *gyüttmentek* és a *tősgyökeresek*, a *svábok*, a *hegyi emberek* és a *hölgyek*. A nyelvi tevékenység során az interperszonális viszonyok a közelítés-távolítás (KUNA 2019: 83–86) , a csoporthoz tartozás vagy a csoporttól való elkülönülés, elhatárolódás kifejezésein keresztül válnak érzékelhetővé.

Az interjúhelyzet ezeknek a viszonyoknak a tanulmányozására különösen alkalmasnak bizonyult, mivel a résztvevők folyamatosan alakították saját arcukat, és elhelyezték magukat Bakonyszücs közösségben. Az arcépítés folyamatában GOFFMAN (2008) szerint a kommunikáció résztvevői a társas interakciók során saját magukat nyelviileg konstruálják meg, ennek eredményeképpen a résztvevőkről az állapítható meg, amit önmagukról mutatnak. A kép, az arc a diskurzus során folyamatosan és dinamikusan változik, a nyelvi interakciók résztvevői a kommunikáció tényezőinek függvényében igazítják arcépítő tevékenységüket, a saját és beszédpartnerüknek arcának megőrzésére törekedve (LADÁNYI–HRENEK 2019: 17).

4.2. Autenticitás kérdésköre, a *gyüttmentség*

Az interjúkban diszkurzíve megképződik két dichotóm kategória, amelyek a faluhoz való kötődést a származással hozzák összefüggésbe. A diskurzusok során a *gyüttmentség* kérdésköre a *betelepülők* (azaz a nem Bakonyszücsön születettek) narrációjában hangsúlyos szempont. Az interjúkban az összes betelepülőnél megjelenő jelenség, hogy a *gyüttment* kifejezést saját magukra alkalmazzák, van egy közös Facebook csoport is a betelepülők számára, a *gyüttmentek* csoport.

(1)

Mi magunkra használjuk úgymond. Hát volt egy ilyen csoport, akik ideköltöztek az elmúlt 10 évben mondjuk. És akkor **mi is ide költöztünk, minket is meghívtak ebbe a csoportba**. Külön ilyen chat, hogy ha van valami, valami kérés van, vagy segítséget, akkor az elsősorban ott. Ott

kéri a gyűttmentek közt. (3.)

(2)

A gyűttment csoportba is úgy **köszöntem vissza**, hogy volt egy csoport már és úgy tettek bele a csoportba, hogy **gyűttem, de nem megyek**. (3.)

Az első nyelvi példában látható a *mi* személyes névmás az első mondatban a *gyűttmentek* csoportjához tartozást fejezi ki, a harmadik mondatban megjelenő személyes névmással szemben, ahol viszont az interjúalany saját magára és arra a személyre alkalmazza, akivel együtt költözött a településre. Az is megfigyelhető, hogy a *gyűttment* közösséghez való tartozásnak egyetlen feltételét emelte ki az interjúalany, az *ideköltöztünk* aspektust. A második nyelvi példában pedig az látható, hogy résztvevő úgy konstruálja a jelentet, hogy kifejezi az odatartozását a köszönés fatikus funkciója által, ám a *de* kötőszó használatával kifejezi, az *elmenés* lehetőségének kizárását Bakonyszücsről, az összetett szóban (*gyűttment*) megjelenő jelentést átkonstruálva.

A tősgyökeresek az interjúkban egyáltalán nem is használja a betelepülők csoportjára a *gyűttment* megnevezést. A tősgyökeresek a diskurzusban sokkal inkább az elnéptelenedés jelenségét problematizálják, valamint azt, hogy sokan hétvégi háznak használják a Bakonyszücsön megvett házukat, és nem tesznek hozzá a falu közösségéhez, amennyiben pedig éppen a faluban tartózkodnak, akkor sem vesznek részt a település életében, üresen áll a házuk az év nagy részében (PACHNÉ HELTAI 2017). Így felmerül a lehetőség, hogy a *gyűttmentekkel* szemben nem is a tősgyökeresek állnak, hanem a nyaraló lakók.

(3)

Hát **itt** a szomszédunk, **ez** müncheni, **a** másik pápai, aztán akkor **ott** a harmadik ott lakik **valaki**, a negyedik svájci, abba senki. És ez így megy itt sorba... Akkor ez itt a kút mellett ez is üresen áll, **ide a Münchenből jön ez is, az is volt is**. (1.)

(4)

Jönnek, még *ide* is jönnek. Dehát egy hétig itt vannak aztán kész ennyi. (1.)

Érzékelhető – a térdeixis és a mutató névmások használatán keresztül –, hogy a résztvevő saját térbeli helyzete a viszonyítási pont, illetve a mutató névmás használata kifejezi a személyes kapcsolat hiányát. Az interjúban részt vevő bakonyszücsi születésű személy a

szomszédban lakók egyetlen attribútumát emeli ki, azt, hogy honnan jöttek.

A *gyüttment* megnevezés már eleve magában foglalja a dichotóm viszonyt a tősgyökeres lakókkal szemben. Egyrészt közösséget alkotnak betelepülőként, mivel csoportként hivatkoznak magukra, másrészt kívül állnak a tősgyökeresekhez képest, melyeket a névmási viszonyok is leképeznek. A hatodik nyelvi példában tükröződik az *értelmiségi* betelepülők (LAJOS – NEMES) értelmezés, mely által még egy újabb dimenzió emelődik be a dichotómiák hálózatába.

(5)

Meg a gyüttmentek. Mi vagyunk azok a lököttek még, akik még így visszahoznak dolgokat olyan tudásokat, amelyet a nagyszüleink tudtak, a szüleink már nem biztos, és hogy mi már abszolút nem tudjuk. Nekünk meg kell tanulni, meg kell még kérdezni. (5.)

(6)

Akik így betelepültünk, annak olyan szakmája van, hogy bárhol tud dolgozni, vagy magas végzettségű, tehát a gyüttment részleg. (5.)

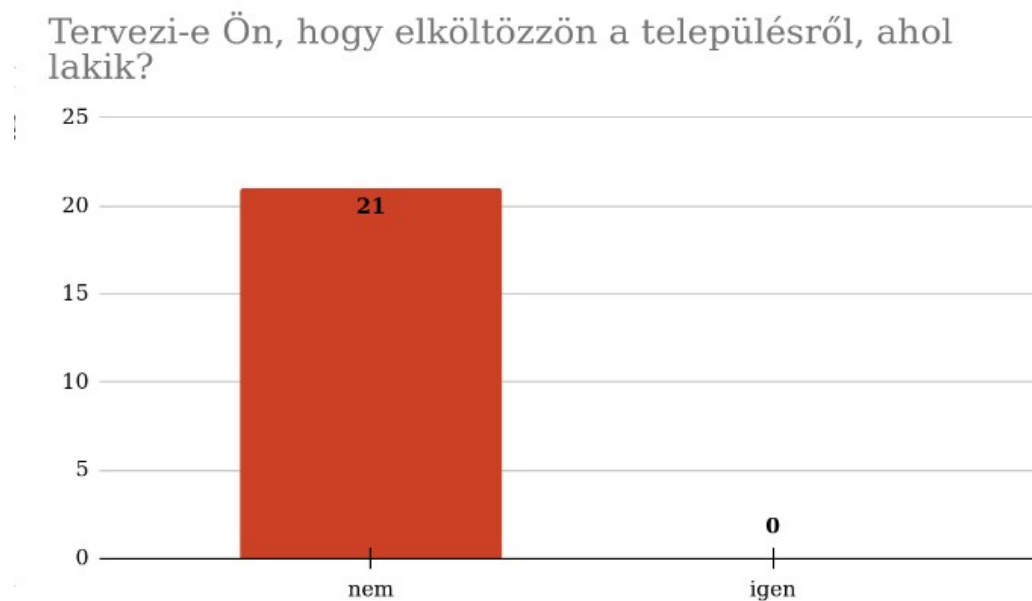
Az is észrevehető, hogy a tősgyökeresek csoportját sem tartják homogénnek a betelepülő interjúalanyok, és fontosnak tartják kiemelni. A heterogén tősgyökeres közösség jellemzést az egyik résztvevő a saját narrációs helyzetéhez képest tematizálja, melyben a befogadás aspektusa a szervezőelv.

(7)

Szerintem, alapvetően... Nyilván mindig. Tehát az, amit mondtam, hogy van a faluban egy összetartóbb közösség, ők alapvetően nyitottabbak. Pont ebből is látszik, hogy részt vesznek bármilyen eseményen, főznek, sütnek nem tudom. És nyilván lesz egy réteg, aki szerint mi mindig gyüttmentek leszünk. Tehát ez ez egy falun ez mindig is így volt, meg így lesz szerintem. Tehát ezen változtatni nem tudunk. De alapvetően a többség így jól fogadott. Inkább, inkább, ami volt, hogy szerintem benne volt ez a »Na városból jöttek, majd beletörik a bicskájuk, majd megunják. Hülyék ezek, miért akarnak itt kertészkedni, meg állatot tartani? Meg mi már rájöttünk 10 éve, vagy 20 éve, hogy ez nem éri meg.« Hát inkább ilyen. Aztán még mindig itt vagyunk, úgyhogy... És nem is akarunk elmenni. (6.)

A (7)-es nyelvi példában kiemelendő az autenticitás. A résztvevő kifejezi a

tősgyökeresek egy csoportjának hitelességét, az ideköltözésük véglegességét, majd pedig reflektál saját pozíciójára, hogy még mindig a faluban vannak, és nem is akarnak elmenni. Valamint a „helyiek” narrációját eleveníti meg, a megkérdőjelezést a faluban éléssel kapcsolatban. A kérdőív adatai alátámasztják az interjúban elhangzottakat, a kérdőív kitöltői közül senki nem tervez elköltözni a településről.

2. Ábra: Bakonyszücsről való elköltözés (N=21)

Többször előkerülő diskurzus pont a betelepülők interjúanyagában, hogy a tősgyökeresek vajon mit gondolnak/gondolhatnak *róluk*, de alapvető konklúzió, hogy a gyűttmentek tehetnek azért, hogy a közösség részeként tekintsenek rájuk, és ők is saját magukra. Az előző nyelvi példában is konstruálódott az a premissza, hogy attól, hogy a *gyűttmentek* aktív tagjai közösségnek, a tősgyökeres „státuszt” ők maguk a falu közösségének egy része szemében nem lesznek képesek elérni, nem lehetnek ilyen szempontból autentikus lakók, a dichotóm viszony mindig fenn fog állni. Ez abban is leképeződik, ahogy a betelepülő interjúalanyok annak ellenére, hogy már 7 és 10 éve élnek településen, mégis újrakonstruálják és fenntartják a *gyűttment* kifejezéssel ezt a nyelvileg is meghúzott és jelölt határvonalat a település lakóközösségén belül.

(8)

Azt **látják a falubeliek**, hogy **csinálod**, hogy **dolgozol**, hogy **teszel valamit a faluért**, **akkor** nagyon könnyen **befogadnak**. Azt, hogy a hátunk mögött mit mondanak nem tudjuk, mert ahhoz mást kellene megkérdezni. (5.)

(9)

Én úgy gondolom, **én soha nem hallottam**, hogy **azt mondták volna rám**, hogy **gyűttment**, **kettő**, szerintem **azt nézik meg**, hogy **mennyire dolgozol**. (3.)

A munkához kapcsolódó érték kiemelt fontossággal bír a közösséghez való tartozás kapcsán, ezt támasztja alá mindkét nyelvi példa. Az (8)-as nyelvi példában az interjú résztvevője az *azt látják a falubeliek* kezdéssel elhatárolja saját pozícióját a falu lakóival szemben, majd szerkezetismétléssel konstruálja a munka szerepét *csinálod, dolgozol, teszel valamit*. A *ha... akkor* logikai szerkezet alkalmazása kizárólagosságot feltételez, ez jelenik meg egyetlen feltételként. A (9)-es példában is hasonló jelenség látható, *azt mondták volna rám*, *azt nézik meg* E/3-mas ragozás által konstruálja a lakók attitűdjét maga felé, mely által elhelyezi magát a már fennálló *gyűttment-tősgyökeres* viszonyrendszerben, majd ismét a munka kardinális szerepe emelődik ki a kontextusból.

4.2.1. Vidék – város dichotómia

A gyűttmentséghez kapcsolódik az interjúkban konstruálódó vidék-város, a vidéki és városi élet jellemzőinek dichotóm viszonya. A *gyűttmentek* a városból való elköltözést, a tudatos választást, a városias életről való lemondás szerepét emelik ki, míg a *tősgyökeresek* a településről való elköltözés opciójának elvetésében fejezik ki a falu-város oppozíciót. A dichotóm viszonyrendszer sokszor vagy a falusi, vagy pedig a városi életről szóló diskurzus során konstruálódott, de előfordult az interjúanyagban, hogy egymással szembeállítva mindkettő megjelent.

(10)

Ő le akar költözni a férjével, mert **ő** is már **besokallt** és **elég neki a város**. (6.)

(11)

A **várossal most már**, tehát, hogy fiatalon... *legényként akkor a pörgés meg a nyüzsgés meg a nagyváros az teljesen buli volt, élveztem. Most már inkább a nyugalmat keresem.*

(3.)

A tizedik nyelvi példában az interjú résztvevője egy másik személy motivációit emeli ki, a falura költözés kapcsán, a városi élet negatív jellemzésén keresztül. Távolítja a városi életet, a vidéki élethez pedig közelít. Ezt konstruálja nyelvileg a *besokallt* és az *elég* kifejezések használatával.

(12)

*Hát én szeretem magát a **falut**, ezt a környéket is. Hát igazából én, ha... máshol kellett volna élnem én bele pusztultam volna talán.* (2.)

A (12)-es nyelvi példában a faluhoz, a falusi élethez társított érzelmi töltet nyelvi kifejezése által *én szeretem, én bele pusztultam volna talán* rajzolódik ki a viszonyrendszer, a *tősgyökeres* interjúalany elhelyezni saját magát ebben a felállított oppozícióban. A következő példában (13) konkrétan megjelenik a város és az *itthon* szembeállítás, a városi élethez társított jellemző *zűrzavar* szembeállítása. Az interjú résztvevőjének a városhoz társított értékítélete, és a várostól való elhatárolódása a *semmiképpen* határozószó, valamint a deiktikus viszony és a nyomatékosító módosítószó *oda, ott még* által alakítja a nyelvi példában folyamatosan.

(13)

- *Én a vársoba' nem mennék semennyiképp Pesten meg főleg nem.*

- **És miért?**

- *Hát abba' a **zűrzavarba**, oda? Semmiképpen nem mennék oda. Én nem. Ott még félre nézni sem lehet, csak futni. Én nagyon szeretem ezt a nyugalmas életet itthon. Ez szép.* (1.)

(14)

*Hát végül is én pápai, egy **városi lány vagyok**, ott születtem”* (4.)

A 14-es nyelvi példában látható, hogy a *pápai, városi* jelzős szerkezet által helyezi el magát az interjúalany közvetett módon falusi, helyi jelzőkkel szemben.

(15)

*Ha most itt a feleségemet nézem, neki a **falusi dolog idegenebb** is volt, mert **mindig városi lány volt**. De **most már ő se** menne vissza városra, vagy máshova tehát így **már nincs** tervben, hogy **elmenjünk innen**.* (3.)

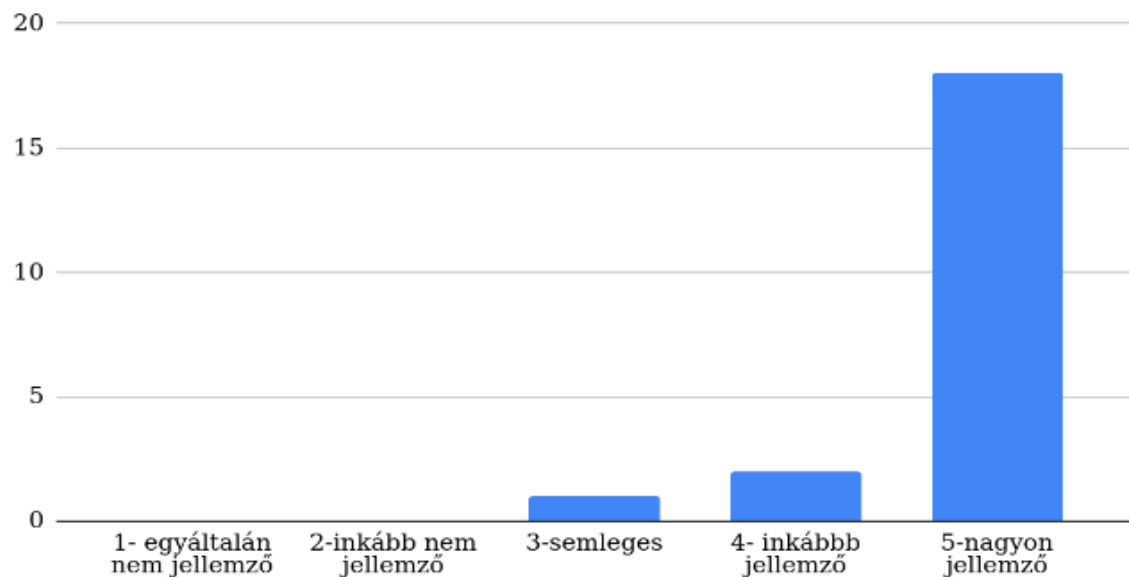
(16)

*Tehát, hogy nem tudom mi volt ez a jelző, de az **élhető** az jó rá. **Élhető** közösség, **élhető** falu, **én** imádom, hogy zsákfalu, ide az jön, aki ide akar jönni, nagyon fontos, hogy biztonságos. (5.)*

Az (15)-ös nyelvi példában az interjú résztvevője a felesége narrációján keresztül konstruálja a városi–vidéki dichotómiát. Ebben a példában is megjelenik a *városi lány* jelzős szerkezet, viszont a múlt idejű ragozásnak köszönhetően ez a „tulajdonság” már nem lesz igaz rá. A részletben tovább konstruálódik a városhoz tulajdonított értéke, a *most már ő se* szerkezeten keresztül az interjúalany saját magára is vonatkoztatja a konklúziót, a falusi élet mellett való kiállást, az elköltözés lehetőségének kizárását. A (16)-os nyelvi példából kiemelendőnek tartom az *élhető* jelző többszörös használatát más-más főnevekhez kapcsolva. Kirajzolódik az interjú résztvevőjének attitűdje a falu kapcsán *én imádom*.

A kérdőívek is alátámasztják a Bakonyszücsön élők véleményét, a kitöltők dichotóm viszonyrendszer a kérdőív kérdéseire adott válaszokban konstruálták, a viszonyrendszer bizonyos jellemzők skálán való elhelyezése kapcsán jól láthatóan kirajzolódott. A kérdőív kérdése a következők voltak: „*Ön szerint mennyire jellemzők az alábbi fogalmak a NAGYVÁROSI életre?*” és „*Most a falusi, vidéki élettel kapcsolatban kérdezem ugyanezeket. mennyire jellemzők az alábbi fogalmak a VIDÉKI életre?*”. Természetesen a kérdőív kérdés már felállít a kérdés megfogalmazása által egy oppozíciós viszonyt, viszont az ebben a keretben adott válaszok szemléltetik az interjúanyagban is konstruálódó mintázatot.

vidék – szabadság

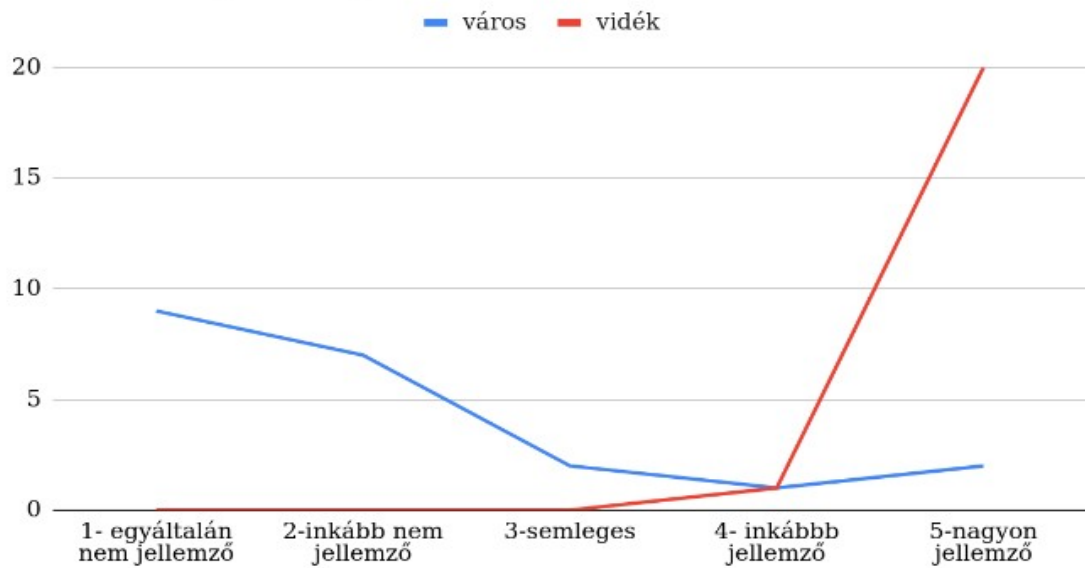

3. Ábra: Vidék és szabadság kapcsolata (N=21)

A *Mennyire jellemző a vidéki életre a szabadság* kérdés válaszaiban egy egységesnek mondható vélemény rajzolódott ki a bakonyszücsiek körében, jellemzőnek találták a kérdőív kitöltői a szabadságot a vidéki életre, míg ugyan ez a fogalom kapcsán a város jellemzése megoszló volt.

A következő ábrákon, bár vonaldiagrammal szemléltetem az adatokat, nem időbeli eltérést, vagy folyamatot jelez, hanem azért kötöttem össze a pontszerű adatokat, hogy látható legyen a trend jellegű különbség. A *természet, jó levegő* skaláris értékű jellemzésére adott válaszok jól szemléltetik a dichotóm viszonyrendszert, fordított arányosság jelenik meg a városi és vidéki élet tulajdonságának értelmezése között.

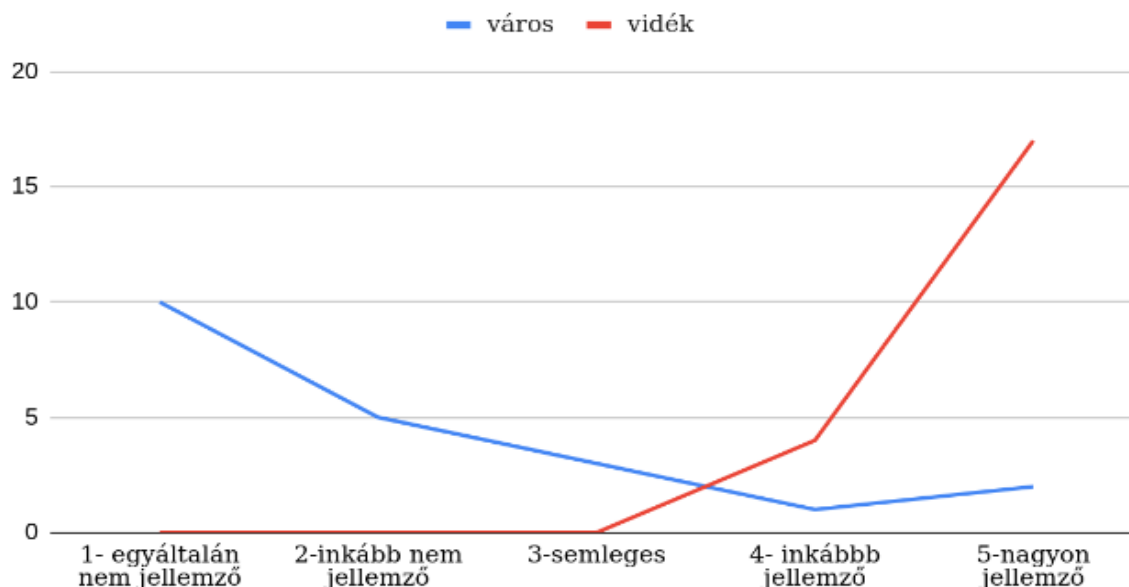
Természet, jó levegő

4. Ábra: Mennyire jellemző a természet, jó levegő? (N=21)

A *biztonság* jellemzését szemléltető diagram azt mutatja, hogy a vidék kapcsán egységes véleménnyel voltak a kérdőív kitöltői, ezzel szemben a város jellemzése kapcsán széthúznak az adatok, megoszló véleményt tükröz vissza a diagram.

Biztonság

5. Ábra: Mennyire jellemző a biztonság? (N=21)

A közösség egyik nyelvileg is fenntartott és diskurzus során konstruálódó dichotómiája tehát a településről származás és a településre költözés, valamint a vidék – város viszonyrendszere. Az interjúalanyok azonban nem csak ezt a mikroközösséget emelték ki az interjúk során, hanem az intézményesült és nem-intézményesült közösségi életet is. A következő alfejezetben ezeknek a közösségeknek a nyelvileg konstruált szerepkörének elemzését mutatom be, melynek fókuszában a közösségre vonatkozó felvetések vizsgálata áll, valamint az, hogy az egyes közösségekhez való viszonyulás hogyan konstruálódik a személyközi viszonyok által.

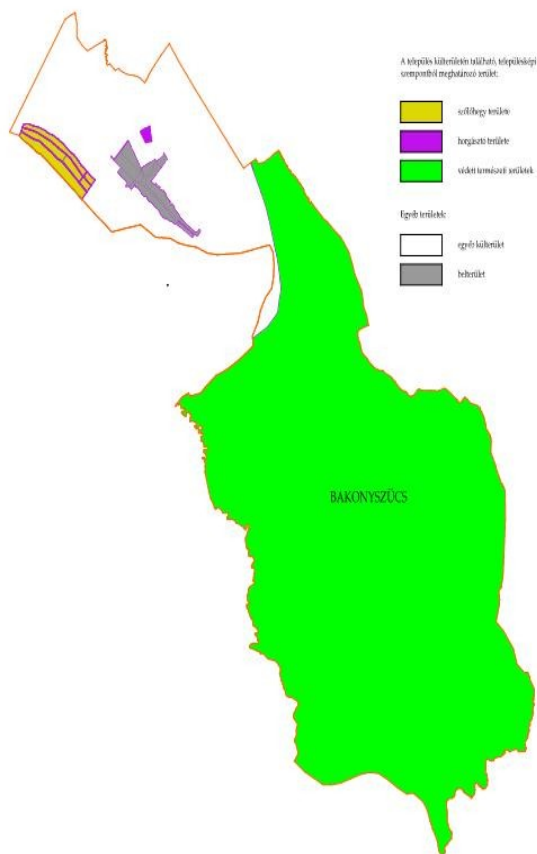
4.3. Kronotoposz - Szőlőhegy

A Szőlőhegy szerepét az identitáskonstruálás elemének tárgyalása kapcsán ismertetem. Ennek a konstrukciónak 3 fő aspektusa van: szociális gyakorlatok, hagyományőrző tevékenységek és ezeknek köszönhetően a betöltött közösségsszervező funkció. Ezenkívül bemutatom a Szőlőhegy mint kronotoposz jellemzőit.

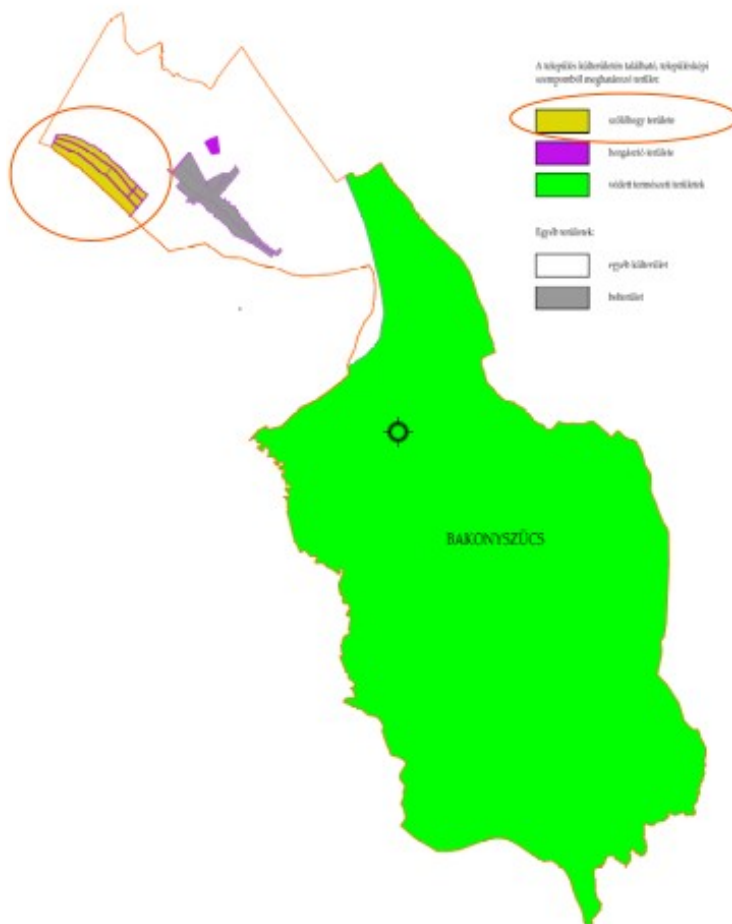
Az interjúk elemzése során egyértelműen kirajzolódott a Szőlőhegy kiemelt szerepe Bakonyszücs lakosainak életében, minden résztvevő kiemelte, részletezte jelentőségét. A Szőlőhegy fontossága összekapcsolódik azzal, hogy Bakonyszücs sváb falu volt, és a mai napig a legnagyobb ott élő nemzeti kisebbség a német. A Szőlőhegyi munkák, közösségi események szorosan kapcsolódnak a sváb közösséghez, a Német Nemzetiségi Önkormányzathoz. A szőlőhegyi közösség tagjai csak férfiak lehetnek, meghatározó a közösség számára a borászat mint munka (fizikai munka), valamint a közösség ágenciája a befogadás kapcsán. Először is, hogy térben is el lehessen helyezni a szőlőhegyet, a szőlőhegyi közösség találkozásának színterét, térképen szemléltetem fizikai helyzetét a település területéhez képest.⁵

5 http://bakonyszucs.hu/onkorm/rendelet/2017_12_telepuleskep_mell1.pdf

I. melléklet a/2017. (.....) önkormányzati rendelethez
A település külterületén található településképi szempontból meghatározó
területek térképi lehatárolása

I. melléklet a/2017. (.....) önkormányzati rendelethez
A település külterületén található településképi szempontból meghatározó
területek térképi lehatárolása

6. Ábra: Szőlőhegy elhelyezkedése a település területéhez képest

(17)

- És az, hogy a szőlőt művelik az összekapcsolódik a sváb hagyományokkal?

- *Hogyne azt **természetesen**. Ezt a **svábok**... tehát ez a... ez a falu igazából úgy Szücs. (2.)*

(18)

- A Német Nemzetiségi Önkormányzat munkájáról mesélne?

- Hát igazából... ugye **próbáljuk mi** is ezeket a hagyományokat, meg a **nyelvet** egy kicsit próbálni meg igazából egy kicsit **mi** is bent vagyunk a falu életében. Tehát a nagy önkormányzattal dolgozunk egy kicsit együtt. Amennyire lehet. Tehát... Igazából...

Szőlőhegyet próbáljuk istápolni, akkor a gyerekekkel, tehát ugye... Foglalkozni, ilyen... De... hát most igazából már csak ennyire szűkült a dolog. (2.)

Itt a nyelvi adatokból elsősorban a svábság nyílt említése hangsúlyos, mely összekapcsolódhat az interjú résztvevőjének sváb identitásával. Kiemelten fontos, hogy az interjúrészlet alapján a sváb hagyományok szorosan kapcsolódnak a szőlőműveléshez, és magához a fizikai, térbeli helyhez. Látható, hogy a (18)-as példában az interjú résztvevője kapcsolódik a Német Nemzetiségi Önkormányzat munkájához, melyet a személyközi viszonyok kifejezése képez le: *próbáljuk, mi*. Az is észrevehető, ahogy a hagyományőrzés és a nyelvvel kapcsolatos munkákon kívül a Szőlőhegy jelenik meg, mint „munka”. A Szőlőhegy kronotopikussága megmutatkozik abban, hogy a konkrét, fizikai tér, jól körülhatárolható egységet képez Bakonyszücsön belül. A következő nyelvi példákon keresztül szemléltetem, hogy a Szőlőhegy térbeli jellemzőjén kívül milyen időbeli vonatkozásait emelték ki a résztvevők.

(19)

- Ez is a svábsághoz kapcsolódik?

- *Hát a **svábok**, azért jutott róluk eszembe, mert **ők itt a régiek**, a **bortermelők**.*

- Van egy szőlőhegy is ugye?

- *Igen, szép Szőlőhegy van. (3.)*

(20)

*Tehát a **mi** prësházunk, szőlőnk, az 1884-ben lett megvéve a [név] nevű ükapám vásárolta meg, aki kint volt három évig Kanadában fát vágni. Hazajött és akkor vette itt a földeket, prësház, szőlő, Zsörkön vett... Tehát igazából ebből próbáltak ők is akkor hasznot húzni. **Sváb ember az nem volt lusta, az csinálta a magáét mindig.** (2.)*

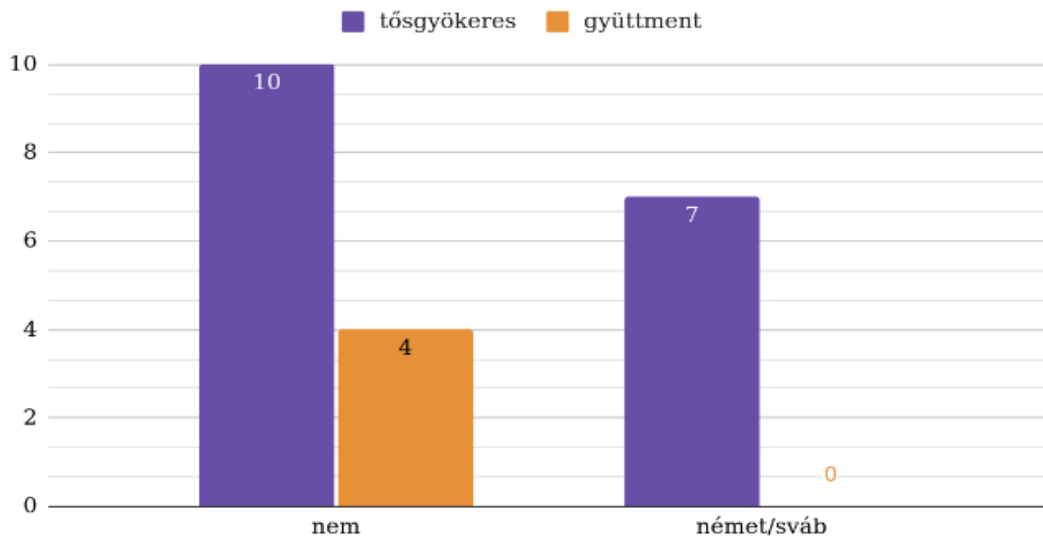
(21)

*„a helyi borászok, van egy Szőlőhegy, és azért **azt mondják**, hogy **rendes embernek van pincéje és szőlője.** (5.)*

A (19)-es nyelvi példában megfigyelhetők a kronotoposz jellemzői. A résztvevő a svábságot, és a szőlő kapcsolatát elhelyezi egyrészt egy időbeli síkon, valamint fő feladatkörüket is kiemeli *régiek, bortermelők*. A svábság így a *régiek* kategóriának kiterjesztését is magába foglalja. Az „ők” személyes névmás által pedig elkülöníti saját magát a sváb és bortermelői csoporttól. A következő példában (20) szintén ez a viszony konstruálódik meg, viszont a „mi” személyes névmás által helyezi el magát, és konkrét dátummal ábrázolja magát **hiteles** személyként, a svábság kisebbség általános tulajdonságainak leírásának pedig negatív önmeghatározást alkalmaz, tagadó formát használ, tehát egy negatív tulajdonsággal való nem-rendelkezéssel jellemzi magukat, a svábokat oppozícióba állítja egy tipikusan negatív tulajdonságú csoporttal („lusta emberek”) mely régebben és most is fennálló dichotóm viszony *Sváb ember az nem volt lusta, az csinálta a magáét mindig*. A munka kérdésköre többször, ha nem is explicit módon megjelenő attribútum a szőlőhegyről való diskurzusokban. A (21)-es nyelvi példában az *azt mondják* T/3 személyű ragozás által konstruálódik a kívülállói pozíció, általánosít, de szűkíti is a *helyi borászok* körére. A Szőlőhegy presztízs jellege a jelzős szószerkezet által *rendes ember* már ebben a példában is kitűnik, azonban a következő példákban még részletesebben látható a szőlőhegyi közösségbe való tartozás státuszértéke.

A 6. ábra a kérdőív adatait szemlélteti, azt, hogy a *tősgyökeresek* közül 7-en vallják magukat a német nemzetiséghez tartozónak (svábnak), a *gyűttmentek* közül viszont senki. Ez a szőlőhegyi közösség *hiteles* kategóriájához is szorosan kapcsolódik.

Nemzeti kisebbséghez való tartozás

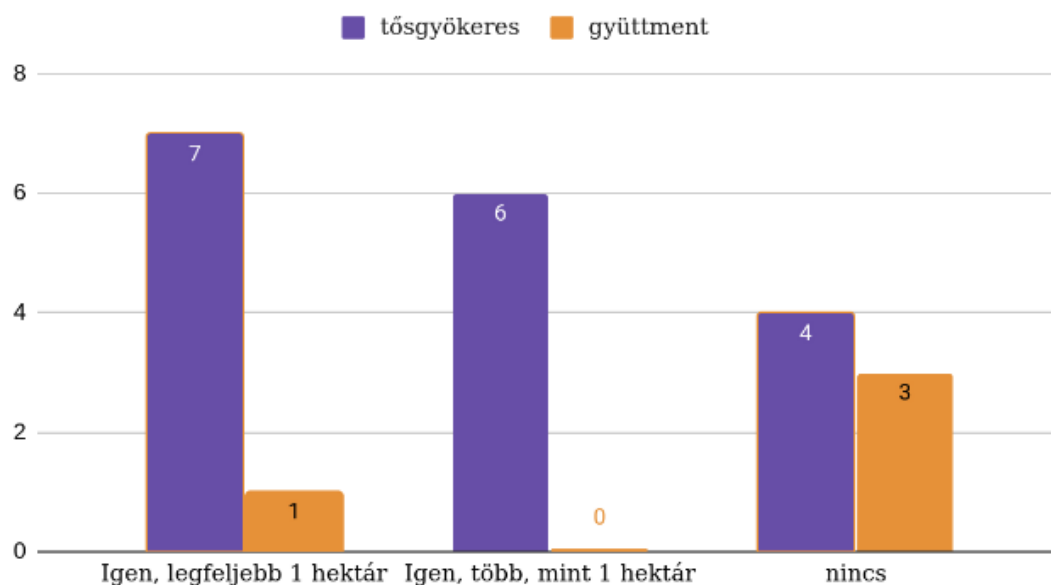

7. Ábra: Nemzeti kisebbséghez való tartozás (N=21)

4.3.1. Termőföld mint érték

A földtulajdonlás szimbolikus és valós értéke régi hagyományokra vezethető vissza, mely értéktulajdonítás a bakonyszücsi interjúkban hangsúlyosan megjelent. Szőlőhegyi közösség számára maga a termőföld is kiemelten fontos, hiszen a felmenőikig visszavezethetően birtokolja a közösség nagy része a saját szőlő területét, valamint döntési pozícióban is vannak azokkal a területekkel kapcsolatban, amelyek még megvehetőek (alapvetően is sok kritériumnak kell megfelelni ahhoz, hogy valaki termőföldet tudjon vásárolni). A 7. ábra azt szemlélteti, hogy a tősgyökeresek nagyobb arányban birtokolnak termőföldet a *gyűttmentek*hez képest, melynek jelentőségét a nyelvi példák támasztják alá.

Van-e a háztartásuk tulajdonában termőföld?

8. Ábra: Termőföld tulajdonlás (N=21)

(22)

A **hegyi emberek** időközönként összeülnek, **most már meg vagyok én is hívva**, mer akkor **most már nekem is van szőlőm**, megbeszéljük, milyen rendezvény legyen. Megkérdeztem, hogy akkor [név] is jöjjön el, mert ha rendezvény van, akkor még neki is van kötődés, és mondta, hogy **ez nem hegyi** (5.)

(23)

A **szőlőt öröklik egymástól**. Mellettünk az már a **dédnagyapa óta ugyanaz** a présház a szőlő. (5.)

(24)

De **ezek nagyon zártak**, oda csak az, **akinek ott a szőlője, vér ági egyenes ágon lehet bejutni**, az, hogy én így bejutottam, az egy ilyen.... Egész este sztorikat mesélnek **gyerekkorukból**. Tehát, **akik még gyerekkoruktól kezdve, fiatal korukon keresztül végig mindenféle csínytevéseket együtt csináltak**. (5.)

(25)

Mert a képviselő testület nagy részének, illetve a polgármesternek ott van szőlője. (4.)

Az interjúrészletek tükrözik, hogy azok, akiknek van szőlő a birtokában külön közösséget alkotnak, az interjú résztvevője a *hegyi emberek* címkével jelöli az embereknek ezt a csoportját, közösségét. Valamint az is látható, hogy a közösség tagjai magukat is elkülönítik a „nem hegyi” emberektől, tehát valószínű, a résztvevő is a közösség nyelvhasználatából merítve alkalmazta a „hegyi emberek” megnevezést, oppozícióba állítva a „nem hegyi”-vel. A *most már* kifejezés magába foglalja azt a kezdőpontot, amely áttörte a közösségbe való bevonás lehetőségét *most már meg vagyok én is hívva, most már nekem is van szőlőm*. A közösség presztízse abban is megjelenik, ahogy a résztvevő kiemeli, hogy a falu életében fontos pozíciókat betöltőknek van szőlője a Szőlőhegyen, ők alkotják a hegyi emberek közösségét. A (23)-as példa alátámasztja, a közösség zártságát, presztízst, a bekerülési lehetőség kizárólagos feltételét, valamint a földhöz jutás aspektusát, és ezt időbeli síkon is elhelyezi *dédnagyapa óta ugyanaz, öröklés*. A harmadik szemelvényben is hasonló jelenség figyelhető meg, a résztvevő konkrétan kiemelte a közösség zártságát, valamint folyamatosan további nyelvi elemekkel fokozta a jelenség mibenlétét: *ezek nagyon zártak, vér ági egyenes ágon, még gyerekkoruktól, végig, együtt*. A személyközi viszonyokat, T/3 személyes névmású ragozás *mesélnek, csináltak*, és a mutató névmás *ezek, akiknek, akik* által konstruálja a résztvevő, melyek a közösség zártságát ezáltal is szemlélteti. A (25)-ös példában a befolyás tematizálódik, az interjú résztvevője azokat a tisztségű embereket jelöli meg, akik a szőlőhegyi közösséget alkotják.

(26)

Volt a férjemnek **szőlője**, és azt gondoltuk, hogy azt fejlesszük. És akkor én itt palackozok, tehát egy kisvállalkozásként megtermeljük, eladjuk stb. És ahhoz viszont kellett volna földterületet venni. **Volt a szomszédos földterület, és direkt olyan árat szabtak, hogy legalább ötszörösét**, tehát szürreális földárakat, **és direkt az**, hogy meg azt nem, tehát hanem másikat ajánlanak, ami arrébb van, tehát **most lehetetlenné tették az egészet**. (4.)

Ebben a részletben szintén a közösség szerepét és döntési pozícióját támasztja alá a résztvevő. A pozíció a Szőlőhegyi terület vásárlás megvonása általa konstruálódik, mely egyben a közösséghez való tartozás megvonását is jelenti. A *szabtak, direkt, tették* szavakban megjelenik a Szőlőhegy közösségének ágens szerepe, melyet a résztvevő a közösségtől való elhatárolódást is jelöl a T/3-mas ragozás által, valamint a múltidő használat is kijelöli azt. A szőlőterület tulajdonlása tehát elsősorban nem a materiális

javak mentén számít értéknek, hanem a társaságba való belépés jelenik meg értékként (egy szimbolikus értékként), mely fontosabbnak látszik, mint a termőföld valódi értéke.

A Szőlőhegy azért tekinthető tehát kronotoposznak, mert térben jól körülhatárolható része a településnek, valamint mivel a résztvevők időbeli síkon is elhelyezték az interjú során *régiek, svábok*. A közösségnek kiemelt szerepe van, meghatározó a közösséghez való tartozás kapcsán az autenticitás kérdésköre *öröklés, vér ági*, a Szőlőhegy közössége szabja meg azt is, hogy ki tartozhat hozzájuk. Az interjúk alapján arra lehet következtetni, hogy van még legalább egy fontos kronotoposz a faluról, a bakonyszücsi közösségről szóló történetekben: ez a *templom*. Azért mondható kronotoposznak, mert megjelenik a templomi közösségről, templomi hagyományokról való diskurzus során, hogy van egy időbeli dimenziója, mivel idősebb generációhoz, a svábsághoz, hagyományos élethez köthető, melyet a térbeli dimenzió is összeköt, fizikai helyzete a falu építés struktúrájában központi.

(27)

Egyházi téren. Tehát itt... itt azért... tehát a pün... egyházi ünnepeket azért nagyon megtartja a falu. Tehát még most is vannak körmenetek húsvétkor, Úr napján, tehát az azért mindig itt nagyobb ünnep. De igazából olyan... különleges hagyomány itt a faluhoz annyira nem... Például annyi, hogy... hogy például ugye borszentelés Szent János napján, azt is még tartjuk. Illetve újabban mostanában vezettük így vissza, megkértük az új papot, hogy akkor ezt csinálja meg. (2.)

(28)

Pedig olyan gyönyörű szép, az ajtó nyitva van, be lehet látni, megnézhetitek, gyönyörű szép templom. Olyan tisztán tartásuk ezek az asszonyok mindig sorba mennek a takarításra minden héten, úgyhogy ez, ha nem sok nép van már. (1.)

(29)

De az idősebb korosztály, aki a templomba... (4.)

4.4. Bakonyszücsi Hölgyek Klubja

A Bakonyszücsi Hölgyek Klubjának szerepét a falu életében alátámasztja, hogy az interjú résztvevői közül mindenki említette Bakonyszücsön belüli aktív tevékenységüket. A Hölgyek Klubja intézményesült közösség, aktívan részt vesznek a település életében. Nők lehetnek a tagjai, találkozási helyszínük a Kultúrház, a falu területén belül található, közösségfenntartó erőként jelenik meg a közösségszervezés mint munka.

(30)

*Meg ugye mivel kicsi zsákfalú, ezért gyakorlatilag a közösség is azt mondom kicsit összetartóbb. De itt **nem az egész közösségre** értem, **hanem egy magra**. Tehát azért **még s van egy Bakonyszücsi Hölgyek Klubja**, tehát azért itt mégis csak vannak azért olyan... **Ők is azért mindig mindenhol fellépnek** valami műsort **azért csinálnak**. (5.)*

Az első szemelvényben a résztvevő a közösség összetartását egyrészt Bakonyszücs fizikai adottságához (zsákfalú) kapcsolja, valamint magyarázza, hogy ezt nem az egész településre vonatkozóan, hanem mikroközösségre érti. A *mag* végül a Bakonyszücsi Hölgyek Klubjának szerepéhez kötődően jelenik meg. *Ők azért* mondat kezdésben tovább konstruálódik, hogy ha más közösség nem is, Hölgyek Klubja szervesen részt vesz a közösség életében *mindenhol fellépnek*. Az *azért* szó a többszöri alkalmazás által nyomatékosítja.

(31)

*Ő hát, van **az egyedüli aktív** szerintem, a Bakonyszücsi Hölgyek Klubja, na erről azt kell tudni, hogy **elit hölgyek tartoznak bele általában**, tehát **akik közel vannak a tűzhöz**, és **ők szoktak sokfélét szervezni**, vannak **jó dolgok is**, és most már kezdenek egy-két dolgot a gyerekeknek is szervezni, de főleg az, hogy **ők jól érezzék magukat**. De most már hogy a falunak, ha beleszólnak **vannak jó, pozitív előrejelzések is**. (6.)*

Ebben az interjúrészletben kifejezi a főállású anya viszonyulását a Bakonyszücsi Hölgyek Klubjához. A magyarázat által kiemeli, hogy kik tartoznak a közösségbe, és kissé pejoratív minősítést kap a közösség az *elit hölgyek* címke használatával. A *vannak jó dolgok is* által teszi hozzáférhetővé a résztvevő véleményét a hölgyklubról való diskurzus során *de főleg az, hogy ők jól érezzék magukat* tovább nyomatékosítja a

közösséghez tartozó értékítéletét.

(32)

Én ezért bírom ezeket a Bakonyszücsi Hölgyeket is, hogy még a legfiatalabbak is, hogy olyan energia van bennük pozitív értelemben, ami viszi előre a dolgokat. (6.)

(33)

Saját tapasztalatunk, a többi falut is nézve, ha nincs egy vagy két ember, aki a közösségben aktívan dolgozik, akkor ott nincs semmi. Ebbe a faluba van egy Bakonyszücsi Hölgyklub, ami csajokból áll, különböző korosztály, 16 évestől a 65-70 évesig. (5.)

Az következő két részletben a résztvevők szimpátiájukat fejezik ki. Az első példában ez én azért bírom ezeket és olyan energia van bennük pozitív értelemben magyarázó szerkezetben konstruálódik. A résztvevő ezzel egyidejűleg el is helyezi magát a Hölgyek Klubjával való viszonyrendszerben, kívülállóként, viszont rokonszenves velük szemben. A (33)-as példa pedig az előzőhöz hasonlóan a közösségben aktívan dolgozókat terjeszti ki közvetett módon a Hölgyek Klubjára, valamint a közösség összetételére vonatkozóan is információkat ad *csajokból áll, 16 évestől a 65-70 évesig*, míg a (32)-es példában egy nő perspektívája tükröződik, addig a (33)-as egy férfi narrációja.

A Hölgyek Klubja belső működése kapcsán az interjúk résztvevőinek narrációjából kirajzolódott, hogy közösségre jellemző a pletykálás, akár fenntartó erőnek is mondható. A (35)-ös nyelvi példában *azok* mutató névmás által az interjúalany elhatárolja magát a közösségtől, viszont a második mondatrész által konkretizálódik, hogy ezt nem elítélendő viselkedésnek, szociális tevékenységnek tartja, sokkal inkább természetesnek, *normálisnak*. A (36)-os példában a pletykáláson túlmutató, de azt nem kizáró szintén a közösség működésének fenntartó szociális és közösségi gyakorlatot emel ki a férfi résztvevő, a felesége nézőpontját tükrözően. Az *el kell menni* igekötős szószerkezetből lehet következtetni arra, hogy a közösséghez tartozás egyik feltétele, és elvárás is egyben a *berúgás a csajokkal* (azaz a Hölgyek Klubjának tagjaival).

(34)

De tulajdonképpen ez a kör, nagy pletyka kör, arról tudni kell. (4.)

(35)

Bakonyszücsi Hölgyek azok ilyen külön pletykálnak, beszélgetnek az teljesen normális.

(5.)

(36)

*Az elején furcsa volt, hogy **el kell menni a csajokkal berúgni**. Kb. erről szól, többnyire. (3.)*

A következő példa (37) szintén a belső működést szemlélteti, viszont sokkal inkább a múltbeli eseményeket veti össze a mostani állapottal. „*Itt is voltak viták*” térdeixis, és múlt idejű ige által konstruálja meg a múlt, és a „most” dimenzióját, szemben állítva egymással. Az interjú résztvevője férfi, ebből a perspektívából beszél a Hölgyek Klubjának egykori dinamikáiról, a nők közötti ellentétekről viszály, cicaharc.

(37)

*Mert ez úgy működik, mint a Bakonyszücsi Hölgy Klubnál is, hogy a **két faluból vannak a hölgyek**, bocsánat Koppány is, mert a rokonság, nagynéni, meg nem tudom, micsoda, **itt is voltak viták, ilyen belső, ami nők között szokott lenni**, hogy **cicaharcok**, vagy **nagyobbak is**. Ott is van mindig egy karizmatikus vagy kettő, vagy három, aki viszi különböző irányba, **most nagyon jó, hogy a fiatal lány van**, mert **most legalább egységes**. A viszály, **ami az idősebbeknél megvolt**, rokonsági szál ott volt, az **most így kiment ebből az egyesületből például**. És most semleges; **más energia, másképp gondolkodás, más dolgokat mond, tiszteli a régi dolgokat**, de hogy **ő már abba a cicaharcba nem volt benne**, mer ő akkor még kislány volt. Meg nagyon jól tudja csinálni. (5.)*

A két dimenzióhoz különböző jellemzőket, eseményeket rendelt, valamint általánosít nagyobb közösségeken belüli dinamikákkal kapcsolatban *nők között szokott lenni*, *Ott is van mindig egy karizmatikus*. A régen és most dichotómiához kapcsolódóan megjelenik két korosztály is *időseknél* szemben a *fiatal lány* jelzős szerkezettel. A nyelvi példa második részében a *fiatal lány* jellemzését láthatjuk, végig E/3-mas személyű ragozás által konstruálódik jellemképe a régebbi viszonyokkal szemben *más dolgokat mond, tiszteli a régi dolgokat, ő... nem volt benne*.

Az interjúkban a Bakonyszücsi Hölgyek Klubjáról való beszélgetés során a *betelepülőknél* megjelenő jelenség a közösséghez való tartozás vagy kötődés

kialakításának igénye, a közösség felé való tisztelet explicit mutatása, a meghívás által. Az (38)-as nyelvi példában világosan megfogalmazódik a Hölgyek Klubjának kiemelt szerepe. A résztvevő ismét a feleségével együtt megélt tapasztalatiról mesélt, a Hölgyek Klubjára következetesen *Nőegylet* megnevezéssel reflektál, mely megnevezés jelentéstöbblettel rendelkezik. Az *őt is úgy hívták*-ban megjelenik a közösségéhez való tartozás feltétele, a meghívás, melyről szintén a közösség dönt. Látszik, ahogy az interjú résztvevőjének biztatnia kellett feleségét, hogy elfogadja a meghívást, a megfogalmazás tükrözi, hogy a résztvevő kiemelten fontos szerepet tulajdonít a Hölgyek Klubjának *megtiszteltetés*. A következő nyelvi példák a meghívás szimbolikus aspektusának fontosságát támasztják alá.

(38)

A feleségem is részt vesz a Nőegylet dolgaiban. Őt is úgy hívták, és akkor beszéltünk róla, mondtam, ha hívnak az már ilyen megtiszteltetés, hogy el kell fogadni. (3.)

(39)

Most meghívtuk a Nőegyletet a kint a tanyán van egy jurtánk is, és akkor kvázi ajándékként, hogy a Nőegylet ott eltöltsön egy kis időt. Kint voltak ott. Jósoltak, sütögettek, piálgattak, piknikeltek. (3.)

(40)

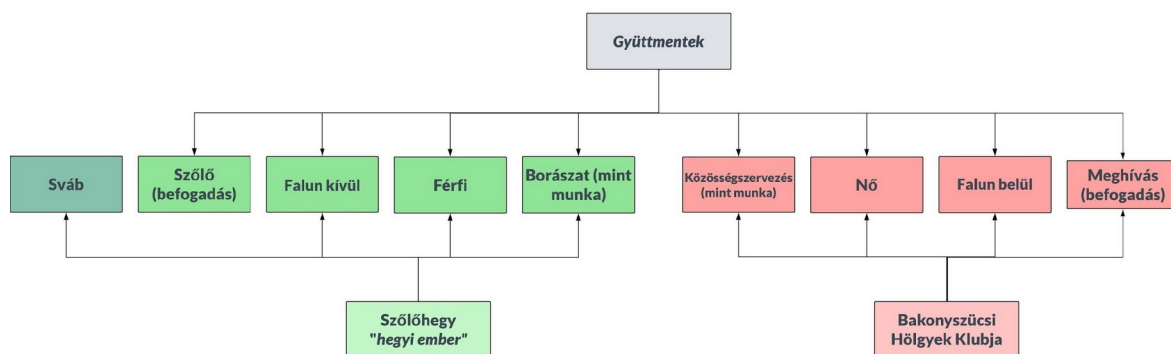
Bakonyszücsi Hölgyeket hívtuk meg 5 év után, mindig mondtam, majd, ha kész leszünk, mondtam, sose leszünk kész, úgyhogy meghívtuk őket januárban egy ilyen vacsorára, egy ültetett vacsorára, ahol mi főztünk nekik, és megmutattuk, hogy nekünk milyen szenvedélyünk van azon kívül, hogy hogy néz ki a házunk, mert hogy képeket látnak ilyen zárt csoportban, de hogy a valóságban milyen. És szeretünk főzni, és nekik főztünk. És ilyen szuvidált húsok voltak. (5.)

A Hölgyek Klubja közösségének szerepét támasztja alá az a jelenség, hogy két betelepülő is fontosnak tartotta kiemelni az interjú során Hölgyek Klubjának meghívását saját otthonukba. Ez a szimbolikus tett, és ennek említése konkrét szándék(ok)ra vezethető vissza *kvázi ajándékként, megmutattuk, hogy nekünk milyen szenvedélyünk*

van, mi főztünk nekik. A személyközi viszonyok konstruálásában leképeződik a Hölgyek Klubjának közössége, szembe állítva a résztvevőkkel, mely a közösségtől való elkülönülést, kívül állást fejezi ki most meghívtuk a Nőegyletet kint a tanyán, meghívtuk őket.

5. Összegzés, és kitekintés

Kutatásomban a Bakonyszücsön élő faluközösség identitáskonstrukcióinak nyelvi módjait tártam fel a lokális is az egyéni konstrukciós folyamatok elemzése által. Összegzésként elmondható, hogy a dinamikusan változó diskurzusokban a lokális identitások nyelvi konstruálásának vizsgálatára az interjú elemzés alkalmas módszer, mely annak köszönhető, hogy a teremtett beszédhelyzetben az interjú résztvevője folyamatosan építi arcát és ebben a folyamatban 1) lényegi szerep jut a személyközi viszonyok ábrázolásának, 2) fontos szerepet kapnak a jelzős szerkezetek, melyek minősítik a különböző pozíciókat, 3) hangsúlyosak a dichotómiák. A vizsgált bakonyszücsi interjúkban az identitáskonstrukciók főleg a közösségekről, és a településen belüli személyes kapcsolatokról való diskurzus során kirajzolódó témakörök köré szerveződnek. Megjelenik a falu eseményeinek, intézményesült és nem-intézményesült közösségeinek, az autentikusságnak a kérdésköre, s eközben az interjúalanyok elhatárolják magukat másoktól, illetve bizonyos csoportokhoz közelebbinek láttatják magukat, így pozicionálva magukat és másokat Bakonyszücs társas kapcsolatrendszerében. A különböző témakörökhöz kapcsolódó identitások és értékeket a következő képen ábrázoltam:

9. Ábra: Témakörökhöz kapcsolódó identitások és értékek

Az ábrán látható, hogy az interjúk alapján a résztvevők a falu két fontos mikroközösségének identitáskonstrukcióit egymással szembehelyezhetőként alakították, szembeállíthatóak a hozzájuk tartozó értékek mentén. Míg a Szőlőhegyi közösség „hegyi ember” identitáskonstrukcióhoz a svábság, mint kívülálló attribútum jelent meg, külön kategóriaként. A közösség ágenciája a befogadás aktusában nyilvánult meg: szőlő birtoklása, dolgosság, ahogy a Hölgyek Klubjánál is: meghívás alapú, közösségszervezés, törődés mint munka jelent meg, viszont ezek a befogadási feltételek nagyon is eltérőek. A „hegyi ember” tipikusan férfi, a falu határain kívül helyezkedik el a közösség, míg a „hölgy” identitás (mint a szó jelentése is tartalmazza) nő nemű, a Hölgyek Klubjának találkozási helyszíne a falu földrajzi határain belül található. A *gyüttmenteket* is jelöltem az ábrán, akinek van lehetőségük a megfelelő értékek birtokában az van lehetőségük az egyes mikroközösségekhez meghívást kapni, befogadásban részesülni. A *tősgyökereseket* azért nem jelöltem az ábrán külön, mivel a Hölgyek Klubja, valamint a Szőlőhegy közösségét elsősorban a *tősgyökeresek* alkotják, így valójában a *tősgyökeresek* döntenek a befogadásról. A *gyüttmentek* alapvető befogadását a falu közösségéhez az interjúk alapján elsősorban a munka, tevékeny hozzáállás adja, mely megegyezik a Hölgyek Klubjának és a Szőlőhegy közösségének értékeivel és befogadási feltételeivel is (ha a munka más színtereken értelmeződik is).

Az általam végzett kutatás során létrehoztam egy keretet, amiben olyan szempontok rendszerét alkottam meg a szakirodalmi háttérrel összefüggésben, amely

lehetővé teszi azt, hogy a lokális identitások nyelvi konstruálásának jelenségét vizsgálni lehessen, a kutatás más mikroközösségekben való alkalmazása lehetővé teszi azt, hogy bizonyos kistelepülések nyelvi gyakorlatait a lokális identitások képzésében össze lehessen vetni, valamint akár vidék-város viszonyában is végezhető hasonló vizsgálat. Az interjú megfelelő módszernek bizonyult a lokális identitások nyelvi konstruálásának vizsgálatában a csoportosítás, a dichotóm viszonyrendszerek, valamint az interjú résztvevőinek saját maguk pozicionálásának feltárására által. A jelenség további vizsgálatába fontosnak tartom egy etnográfiai megfigyelés beemelését, ahol részt vevő megfigyeléssel a feltérképezett mikroközösségeken belüli diskurzus vizsgálható; valamint egy, az interjúkból kiinduló a bakonyszücsi interjú résztvevőinek indentitásgyakorlataira vonatkozó metanyelvi, metapragmatikai tudás mozgósítására alapuló második interjú lenne, mely az adatok értelmezését támogatná.

6. Felhasznált irodalom:

BAKHTIN, MIHAIL 1981. Forms of time and of the chronotope in the novel: Notes toward a historical poetics. In: MIHAIL BAKHTIN *The Dialogic Imagination: Four Essays* eds.: M. HOLQUIST. University of Texas Press, Austin 84–258.

BARTHA CSILLA – HÁMORI ÁGNES 2010. Stílus a szociolingvisztikában, stílus a diskurzusban. Nyelvi variabilitás és társas jelentések konstruálása a szociolingvisztika „harmadik hullámában”. *Magyar Nyelvőr* 134/3: 298–321.

BODÓ CSANÁD 2021. Bevezetés: nyelvészeti etnográfia és antropológia. *Replika* 2021/119– 120: 133–140.

BERGER VIKTOR 2016. *A tér kategóriája a szociológia-és társadalomelméletekben*. PhD értekezés kézírata, ELTE, Budapest.

BERKI MÁRTON 2015. A térbeliség trialektikája. *Tér és Társadalom* 29/2: 3–18.

BLOMMAERT, JAN 2005. *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge University Press, Cambridge.

BLOMMAERT, JAN 2008. Bernstein and poetics revisited: Voice, globalization and education.

Discourse & Society 19/4: 421–447.

BLOMMAERT, JAN 2015. Chronotopes, scales and complexity in the study of language in society. *Annual Review of Anthropology* 44: 105–116.

BLOMMAERT, JAN 2018. Chronotopes, synchronization and formats. *Tilburg Papers in Culture Studies* 207.

BLOMMAERT, JAN 2018. Are chronotopes helpful?. *Working Papers in Urban Language & Literacies* 243/ 2 – 9.

BLOMMAERT, JAN – DE FINA, ANNA 2017. Chronotopic identities: On the spacetime organization of who we are. In: DE FINA, ANNA–D. IKIZOGLU–J. WEGNER eds. *Diversity and Superdiversity: Sociocultural Linguistic Perspectives*. Georgetown University Press, Washington 1–15).

BUCHOLTZ, MARY – HALL, KIRA 2005. Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies*. 7/4–5: 585–614.

BUCHOLTZ, MARY – HALL, KIRA 2006. Language and Identity. In: ALESSANDR DURANTI (eds.) *Companion to Linguistic Anthropology*. Wiley-Blackwell, Chicester. 369–94.

COUPLAND NIKOLAS 2007. *Style*. Language variation and identity. Cambridge: University Press.

DE FINA, ANNA 2019. 11. Insights and Challenges of Chronotopic Analysis for Sociolinguistics. In: SJAAK KROON – JOS SWANENBERG ed., *Chronotopic Identity Work*. Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters 190–200.

DÉR CSILLA ILONA 2012. Az azért és az akkor pragmatikai funkcióiról a mai magyar spontán beszédben. In: GÓSY MÁRIA (szerk.): *Beszéd, adatbázis, kutatások*, 154–177.

FARAGÓ LÁSZLÓ 2016. *Téri lét. Társadalomtér-elméleti alapfelvetések*. Doktori értekezés. 84 –159.

GOFFMAN, ERVING 2008. A homlokzatról. Ford. Síklai István. In: SÍKLAI ISTVÁN (szerk.): *Szóbeli befolyásolás II. Nyelv és szituáció*. Typotex Kiadó, Budapest. 11–36.

HOLECZ MARGIT – BARTHA CSILLA – VARJASI SZABOLCS 2016. Új paradigma vagy térfoglalás? – Nyelvhasználók a periférián és a többnyelvűség kritikai (nyelvi) tájképe. In: BARTHA CSILLA – KENESEI ISTVÁN szerk. *A többnyelvűség dimenziói: terek, kontextusok, kutatási távlatok. Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVIII.* 73-90.

KRIPPENDORFF, KLAUS 1995. *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Balassi Kiadó, Budapest. 22–31.

KUNA ÁGNES – SIMON GÁBOR 2017. Műfaj, szövegtípus, szövegfajta. Nézőpontok, kategóriák, modellek a szövegnyelvészeti kutatásban. *Magyar Nyelv* 113/ 3: 257–275.

KUNA ÁGNES 2019. Nyelv, meggyőzés, gyógyítás: a meggyőzés nyelvi mintázatai a 16-17. századi orvosi receptben. *Tinta Könyvkiadó, Budapest.* 83–85.

https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=26417 Utolsó megtekintés 2022. 11. 18.

http://bakonyszucs.hu/onkorm/rendelet/2017_12_telepuleskep_mell1.pdf Utolsó megtekintés 2023. 01. 7.

LACZKÓ KRISZTINA – TÁTRAI SZILÁRD 2012. Személyek és/vagy dolgok. A harmadik személyű és a mutató névmási deixis a magyarban. In: TOLCSVAI NAGY GÁBOR–TÁTRAI SZILÁRD (szerk.): *Konstrukció és jelentés*. Tinta Könyvkiadó, Budapest 231–258.

LADÁNYI MÁRIA – HRENEK ÉVA szerk. 2019. *Alkalmazott nyelvészeti kissszótár*. ELTE BTK Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék, Budapest. 17; 53.

LAJOS VERONIKA – NEMES GUSZTÁV 2020. Megalkotott valóságok: sokszínű kisvilágok a Káli-medencében. In: JAKAB ALBERT ZSOLT – VAJDA ANDRÁS (szerk.): *Ruralitás és gazdasági stratégiák a 21. században*. Kriza Könyvek 47: 171 – 181.

MÓZES DOROTTYA KATALIN 2018. *Az identitás, a stílus és a performancia jelenségei a posztkoloniális angolszász regényben*. ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest. 20–37.

PACHNÉ HELTAI BORBÁLA 2017. *Nyelvcseré és szezonális migráció egy többnyelvű magyarországi közösségben*. ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest. 8–41.

SJAAK KROON – JOS SWANENBERG 2019. *Introducing chronotopic identity work. Chronotopic identity work: Sociolinguistic analysis of cultural and linguistic phenomena in time and space*. UK: Multilingual Matters, Bristol.

TÁTRAI SZILÁRD 2019. A kontextualizáció perspektivikussága és metapragmatikai reflektáltsága. In.: LACZKÓ KRISZTINA – TÁTRAI SZILÁRD szerk. *DiAGram Könyvek 1. Kontextualizáció és metapragmatikai tudatosság*. ELTE Eötvös József Collegium, Budapest. 13–29.

TÁTRAI SZILÁRD 2011. *Bevezetés a pragmatikába. Funkcionális kognitív megközelítés*. Tint Kiadó, Budapest.

TÁTRAI SZILÁRD 2010. Áttekintés a deixisről. *Magyar Nyelvőr* 311–332.

VERES-GUSPIEL, AGNIESZKA 2017. A személyközi viszonyok konstruálásának kognitív pragmatikai vizsgálata a magyar és a lengyel nyelvű kérésekben. Doktori Disszertáció, Nyelvtudományok Doktori Iskola, ELTE BTK, Budapest. 23–38.

VARRÓ KRISZTINA 2005. „Faragó László: A jövőalkotás társadalomtechnikája”. *Tér és Társadalom* 19/1 171–174.

7. Táblázatok és ábrák jegyzéke:

Táblázatjegyzék

1. Táblázat: Az interjúkban részt vevő bakonyzücsiek legfontosabb adatai.....11
2. Táblázat: Szempontok az adatok elemzéséhez.....13

Ábrajegyzék

1. Ábra: Térség megnevezése (N=21).....15
2. Ábra: Bakonyzücsről való elköltözés (N=21).....19
3. Ábra: Vidék és szabadság kapcsolata (N=21).....23
4. Ábra: Mennyire jellemző a természet, jó levegő? (N=21).....24
5. Ábra: Mennyire jellemző a biztonság? (N=21).....25
6. Ábra: Szőlőhegy elhelyezkedése a település területéhez képest.....27
7. Ábra: Nemzeti kisebbséghez való tartozás (N=21).....30
8. Ábra: Termőföld tulajdonlás (N=21).....31
9. Ábra: Témakörökhöz kapcsolódó identitások és értékek.....39